

HAASTE

Haastateltavana Marita Ruohonen **s.4**

Pelkääjävankiongelman syitä ja ratkaisukeinoja **s.23**

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuskäytäntö **s.28**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Väkivallan vähentämisen haasteita

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA
Väkivallan vähentämiseen osaamista muttei resursseja
Riikka Kostiainen

Haasteltavana on Suomen Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja **Marita Ruuhonen**. Hän pitää hyvänä, että väkivaltatyöhön on jo kehitetty paljon hyviä toimintatapoja. Silti hyvien mallien vakiinnuttaminen projekteista kunnan pysyväksi toiminnaksi tahtoo olla vaikeaa, samoin niiden levittäminen muualle maahan.

7 Ohjelma päättyi – henkrikosten määrä ei puolittunut
Minna Piispa

Väkivallan määrä ei ole Suomessa vähentynyt tavoitteen mukaisesti. Rikoksentorjuntaneuvosto suosittaa, että kansallisen väkivallan vähentämishojelman mukaisia toimia jatketaan ja väkivallan vähentämistä tehostetaan uusilla toimilla. Paikallisella tasolla on tehty paljonkin erityisesti lähisuhde- ja perheväkivaltaan puuttumiseksi ja uhrin auttamiseksi, mutta paikkakunnittaiset erot palveluiden saatavuudessa ovat suuret. Tämä ilmenee väkivallan vähentämishojelman toteutumista arvioivasta raportista.

10 Tunnista, tunnusta ja toimi
Saija Järvinen & Erika Uotila

Kansalliseen väkivallan vähentämishojelmaan liittyi paikallinen pilottihanke, joka toteutettiin Järvenpäässä. Hankkeen aikana on onnistuttu tunnistamaan Järvenpään väkivaltaongelmat ja etsitty erilaisia keinoja niihin puuttumiseksi.

12 Pohjoismaisessa hankkeessa pureuduttiin väkivaltaan
Regina Järg-Tärno

Pohjoismaisen hankkeen tavoitteena oli syventää yhteistyötä väkivallan vähentämisessä ja edistää tietoon perustuvaa kriminalipolitiikkaa. Kullakin maalla oli vastuullaan oma teemansa.

15 Naisiin kohdistuvan henkrikollisuuden piirteitä
Martti Lehti

Peruspiirteiltään naisiin kohdistuva henkrikollisuus osin eroaa huomattavasti miehiin kohdistuvasta ja osin on hyvin samankaltaista. Perustavin ero on lähisuhde- ja erityisesti parisuhdeväkivallan keskeinen asema. Yhteistä on puolestaan kytkös alkoholin käyttöön ja sosiaaliseen huono-osaisuuteen.

18 Kotouttaminen ehkäisee ennalta perheväkivaltaa
Mia Hemming

Maahanmuuttajataustainen lapsi oireilee kuten muutkin perheväkivaltaa kohtaavat lapset. Mutta heillä saattaa olla suurempi kynnys puhua ongelmasta, kertoo lastensuojelutyön esimies **Rina Reini-Laaksonen** Tampereen ensi- ja turvakodista.

20 Suomalaisten vankiloiden turvallisuus vaihtelee
Mika Junninen

Tutkimuksen mukaan turvallisuuskäytäntöjen ohjeistus ja ilmenneisiin ongelmien reagoiminen vaihtelee suuresti vankiloittain. Eritasoisia turvallisuusongelmia ilmenee kaikissa vankiloissa, joissakin enemmän ja joissakin vähemmän, mutta niihin varautuminen ja niistä selviäminen on satunnaista ja vaihtelevaa. Artikkelissa nostetaan esiin muutamia vankilaturvallisuuden epäkohtia.

23 Pelkääjävangit – ongelman syitä ja ratkaisukeinoja
Samuli Laulumaa & Marika Ylä-Mäihäniemi

Vuonna 2008 Suomen vankiloissa oli päivittäin keskimäärin 201 omasta pyynnöstään erillään asuvaa vankia. Viiden vuoden aikana ns. pelkääjävankien määrä on kaksinkertaistunut. Nämä vangit työllistävät ja aiheuttavat kustannuksia vankiloissa.

26 Tilastolliselle ennustamiselle tarvetta rikosseuraamusalalla
Anssi Keinänen

Kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa joudutaan usein tukeutumaan ennusteisiin. Niiden taso vaihtelee rikollisuuden määrän ennustamisesta yksittäistä henkilöä koskeviin ennusteisiin. Yleensä ennusteet perustuvat päätöksentekijän omiin kokemuksiin. Tähän liittyy ongelmia.

28 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuskäytäntö epäyhtenäinen
Ville Hinkkanen

Rikosten törkeys vaihtelee huomattavasti tuomioistuimissa käsiteltävissä lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä. Lievimmillään kysymys on seksuaalisävytteistä vihjauksista tai tekstiviesteistä, törkeimmillään lapsi on voitu pakottaa väkivallalla sukupuoliyhteyteen useiden vuosien ajan.

30 Seksuaalirikollisten hoito
Marika Ylä-Mäihäniemi

Seksuaalirikollisille on kehitetty monia erilaisia hoito- ja toimintamuotoja, joiden tarkoituksena on ehkäistä rikosten uusimista. Sekä ehdolliseen että ehdottomaan vankeusrangaistukseen sekä muihin rangaistuksiin liittyvää tukea pitäisi edelleen kehittää Suomessa.

32 KRIMINOLOGIA

34 AJASSA

39 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin: (09) 1606 8289
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.haaste.om.fi

Toimitusneuvosto

Kimmo Nuotio (pj.)
Helsingin yliopisto
Tapio Lappi-Seppälä (varapj.)
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Aarno Arvela
Helsinki
Stefan Gerkman
Sisäasiainministeriö
Timo Harrikari
Helsingin yliopisto
Heimo Kangaspunta
Rikosseuraamusvirasto
Olavi Kaukonen
Oikeusministeriö
Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Göran Sannholm
Hangon kaupunki
Jukka-Pekka Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto
Joona Vuorenpää
Finanssialan Keskusliitto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Lehtikuva / Marja Airio

Tilauhinta

Vuosikerta 25 euroa
Irtonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

9. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoitajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Rasismi Euroopassa ja meillä

Euroopan perusoikeusvirasto (FRA) julkisti hiljattain urauurtavan haastattelututkimuksen, joka selvitti rasismien uhriksi joutumisen yleisyyttä kaikissa Euroopan Unionin jäsenmaissa. Tuloksia on julkaistu kahdessa eri raportissa, joista toinen käsittelee vähemmistöjen syrjintää yleisesti, ja toinen keskittyy romaniväestöön, joka on EU:n syrjityin vähemmistö.

Tulokset kertovat, että syrjityt vähemmistöt ovat usein huonosti selvillä omista oikeuksistaan. Lisäksi niistä voidaan päätellä, että vähemmistöjen ja maahanmuuttajien keskuudessa vallitsee paljolti syrjintään alistunut mieliala. Syrjityt vähemmistöt eivät tiedä, minkä tahon puoleen kääntyä syrjintäongelmissa. Lisäksi on yleistä, että näissä ryhmissä ei tunneta luottamusta syrjinnän ja rasististen rikosten uhrien suojelemiseksi luotuihin mekanismeihin.

FRA:n tulokset ovat johdonmukaisia. Ne kattavat kaikki Euroopan Unionin jäsenmaat, eikä yksikään jäsenmaa saa kiitosta, vaikka aste-eroja voidaankin todeta. Vähemmistöt ja maahanmuuttajat kärsivät yleisesti syrjinnästä, häirinnästä ja rasistisista rikoksista koko EU:n alueella. Valtaosa rikoksista jää ilmoittamatta, ja siten viranomaiskoneiston tätä asiaa koskeva tietämys on kovin puutteellinen.

Euroopan perusoikeusvirasto vetoaa jäsenmaiden hallituksiin, että ne olisivat aloitteellisia tässä asiassa ja vaatii hallituksia panostamaan syrjinnän ja rasististen rikosten ilmoittamisen ja kirjaamisen tehostamiseen ja vähemmistöjen ja maahanmuuttajien valistamiseen niin, että he tuntevat oikeutensa ja osaavat vaatia niiden toteutumista. Viranomaispalveluja on myös parannettava. Yhtä lailla kuin muissa EU:n jäsenmaissa myös Suomessa ollaan kovin jähmeitä tunnustamaan tai edes huomaamaan, että vähemmistöillä voi olla erityisiä vaikeuksia, ja jos huomataankin, ei tunnusteta että ne voivat olla yhteydessä enemmistöjen ja byrokratian rasistiseen käyttäytymiseen.

Suomen osalta tuloksissa korostuu somalien, venäläisten ja romanien sorto. Joka tapauksessa käy ilmeiseksi, että vanhakantainen uskomus, jonka mukaan Suomessa ei ole rasismia, on vailla pohjaa. Valistusta ja vuoropuhelua eri väestöryhmien välillä tarvitaan vielä paljon. Tässä onkin valistuksen keskeinen ongelma taas kerran: miten kritiikki saadaan sinne minne se kuuluu? Käytännössä tämä tapahtuu kuten muidenkin innovaatioiden leviäminen, siis niin, että ensin uuden asian omaksuvat mielipidevaikuttajat, ja nämä vuorostaan vievät terveiset eteenpäin suuren yleisön tasolle. Kun mielipidevaikuttajat ja byrokraatit ovat monesti samojen rasististen ajattelutapojen vankeja, muutos voi viedä pitkän ajan.

Väkivallan vähentämiseen osaamista muttei resursseja

Suomen Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja **Marita Ruuhonen** pitää hyvänä, että väkivaltatyöhön on jo kehitetty paljon hyviä toimintatapoja. Silti hyvien mallien vakiinnuttaminen projekteista kunnan pysyväksi toiminnaksi tahtoo olla vaikeaa, samoin niiden levittäminen muualle maahan.

Marita Ruuhonen on kohdannut väkivaltaa työssään vuodesta 1974 lähtien, jolloin hän aloitti työn käytännön sosiaalityöntekijänä. Eniten suomalainen väkivaltaongelma tuli vastaan Ensi- ja turvakotien liiton toimitusjohtajana 1992–2006. Vielä Suomen Mielenterveysseuran toiminnanjohtajanakaan hän ei ole päässyt teemasta eroon, sillä hän toimii nyt rikosentorjuntaneuvoston väkivaltajaoston puheenjohtajana. Suomalaisessa väkivallassa hän ei ole työuransa aikana havainnut isoja muutoksia.

– En allekirjoita sellaista, että väkivalta olisi lisääntynyt, ja tilastotkin sen tietenkin osoittavat. Sen sijaan on noussut uusia ilmiöitä, kuten koulusurmat ja internetin vai-

kus. Valitettavasti vaikka monenlaista on tehty, käännöstä ei ole tapahtunut kovin paljon parempaan. Hyviä signaaleja on kuitenkin nähty: itsemurhat ovat vähentyneet, perhe- ja lähisuhdeväkivallasta uskalletaan puhua enemmän ja hakea siihen apua ja uusien tutkimusten mukaan yhä harvemmat nuoret käyttävät päihteitä. Sillä on merkitystä, koska päihteet ja väkivalta liittyvät usein yhteen.

SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY OLENNAINEN

Marita Ruuhonen näkee väkivallan vähentämispyrkimysten suurimmaksi ongelmaksi kiihtyvän eriarvoistumisen ja syrjäytymisen yhteiskunnassa. Suomessa on vielä pieni mutta yhä kasvava joukko ihmisiä, joille erilaiset ongel-

mat, myös väkivalta, kasautuvat.

– Nyt kun työttömyysluvut ovat lähteneet nousuun, tilanteen voi odottaa edelleen pahenevan. Tulevaisuuden näkymien menettäminen on usein ratkaisevinta henkisesti pahoinvoinnissa. Toinen arvottomuuden kokemusta lisäävä piirre nyky-yhteiskunnassa on poliittisen eliitin ”ylimielisyyttä” suhteessa kansaan – päätökset tehdään usein pienessä piirissä ylätasolla ilman julkista keskustelua. Vaikka on kehitetty monenlaisia osallisuuden menetelmiä, ministeriöiden nettipalveluja, Kuule kansalaista -hanketta ja muuta, viestit eivät tule oikeasti kuulluksi. Ihmisillä pitää olla tunne, että he pystyvät vaikuttamaan tämän maan asioihin, hän painottaa.

– Lisäksi syrjäytymisen ehkäisyssä on tärkeää selvittää sosiaalisten ongelmien ylisukupolvista periytymistä. Siihen on kiinnitetty melko vähän huomiota, koska se on poliittisesti epämieluisa aihe. On ajateltu, että kun meillä on universaalit palvelut, lapsen lähtökohdilla ei ole kovin paljon merkitystä. Palvelujärjestelmästä huolimatta Suomessa näyttää olevan vahvaa huono-osaisuuden sosiaalista perimää. Näiden ketjujen katkaiseminen olisi tehokasta väkivallan vähentämistoimintaa.

ENNALTAEHKÄISY KAIKKIEN VASTUUUKSI

Toinen iso väkivallan vähentämistyön ongelma Marita Ruuhosen mielestä on se, että painopisteen siirtäminen ehkäisevään työhön ei ole

Suomen Mielenterveysseuran toiminnanjohtaja Marita Ruohonen näkee väkivallan vähentämispyrkimysten suurimmaksi ongelmaksi kiihtyvän eriarvoistumisen ja syrjäytymisen.

onnistunut, vaikka siitä paljon puhutaan. Sosiaaliin ongelmiin on käytössä kolmentyyppisiä keinoja: turvallisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (*promotion*), ongelmien ehkäisy (*prevention*) ja korjaavat toimet eli hoito ja kuntoutus.

– Suuntaa ei ole pystytty kääntämään pakollisesta korjaavasta työstä ehkäisevään ja edistävään toimintaan. Nyt kun taloustilanne on muuttunut ja resursseja on väistämättä vähemmän, ehkäisevä työ saa niitä tuskin senkään vertaa kuin aiemmin. Toinen ongelma ehkäisevässä työssä varmaan on se, ettei se aina kovin hyvin konkretisoidu. Kolmas on vielä se, että vaikka ehkäisyyn pitäisi olla kaikkien yhteiskuntaelämän sektoreiden vastuulla, se

tuntuu vieläkin jäävän lähinnä sosiaali- ja terveystoimelle ja jossain määrin koululle ja poliisille.

Ruohonen haluaisi väkivallan vähentämistyöhön näkyvämmän mukaan esimerkiksi liikenne- ja viestintäministeriön ja yhdyskuntasuunnittelun kentän. Hänen mielestään yhdyskuntasuunnittelun mahdollisuuksista puhutaan nykyään yllättävän vähän. Kuitenkin on paljon tietoa esimerkiksi siitä, miten pitää rakentaa, että ihmiset kokisivat asuinalueen omakseen ja että rikollisuudelle ja väkivallalle jäisi mahdollisimman vähän tilaa.

Yhdyskuntasuunnittelu tarjoaa erinomaisia mahdollisuuksia poikkihallinnolliseen yhteistyöhön. Tällaisesta yhdyskuntatyöstä Ruohonen sai

hyviä kokemuksia 80-luvulla toimiessaan kehitysvammaisten opetus- ja työkeskuksen johtajana. Hän harmittelee, että hyvät ideat jäivät tulosjohtamisvillityksen jalkoihin. Valtionhallinnossakin katsotaan nykyään kapeasti oman sektorin tulosta eikä yhteistyöstä ”saa pisteitä”. Korkeiden sektorirajojen ohella yhteisen hyvän aikaansaamista vaikeuttaa se, ettei valtiolla ole enää kunnon ohjauskeinoja; informaatio-ohjaus ja vähäinen rahaohjaus valtionosuuksien kautta ovat heikkoja välineitä.

– Huvittava ja kuvaava lause hallitusohjelmassa on sen tapainen, että ”suositusten painoarvoa lisätään” – käytännössä se ei tarkoita mitään. Suomessa on toki paljon kuntia, jotka ottavat suositukset

vakavasti, mutta kuntien väliset erot ovat suuret.

MIELENTERVEYSSEURA EDISTÄÄ HYVINVOINTIA

Suomen Mielenterveysseura toimii koko promotion-prevention-hoito-skaalalla, mutta paino on mielenterveyttä edistävässä työssä, nykyään entistä enemmän. Tärkein tehtävä on vaikuttaminen valtakunnallisella tasolla. Ruohosen mukaan tässä kiinnitetään huomiota mm. juuri syrjäytymisen ehkäisyyn. Tärkeää on löytää positiiviset keinot riskin merkkeihin puuttumiseen.

Asiakastyön tasolla suomalaisen väkivaltaongelma tulee vastaan jossain määrin. SOS-keskuksessa Helsingissä, 17 kriisikeskuksessa eri puolilla maata, valtakunnallisessa →

→ kriisipuhelimessa ja netissä kohdataan erityisesti lähisuhdeväkivaltaa kokeneita ihmisiä. Lisäksi seura on mukana yhtenä taustaorganisaationa sekä Rikosuhrapäivystyksen että Miesten kriisikeskuksen toiminnassa.

– Kriisikeskusverkosto on tärkeä väkivaltatyön kannalta, mutta emme kuitenkaan koosta sitä juuri siksi, että toimimme enemmän mielenterveyden edistämisen puolella. Rajankäyntiä on viime aikoina ollut siitä, mikä on järjestölähtöistä auttamista ja mikä työ on kuntien vastuulla. Yksi vedenjakaja on elämänkriisit, sellaiset joita kaikki joutuvat elämässään kohtaamaan; ne ovat meidän aluettamme, kun taas pitkät terapiat eivät ole. Nopea apu matalalla kynnyksellä ja helppo tavoitettavuus ovat meidän valttejamme. Perustehtäväämme sopii olla ketjun alkupäässä tai ainakin sen keskellä.

PERUSASIAT KUNTOON ENNEN INNOVAATIOITA

Marita Ruohonen on vetänyt rikoksantorjuntaneuvoston asettaman väkivaltajaoston työtä pari vuotta. Sen ensimmäisen kauden tärkein tehtävä oli koordinoida ja seurata Kansallisen väkivallan vähentämishojelman (2007–2008) toteutumista. Väkivaltajaosto teki ohjelman seurantaraportissa noin 40 suositusta väkivallan vähentämiseksi.

– Nyt iso tehtävä on priorisoida suosituksemme – mikä on tärkeää toteuttaa heti ja mikä voi vähän odottaa. Ei ole kovin tehokasta, jos viemme koko ajan eteenpäin isoa pakettia. Tosin ohjelmassa on paljon sellaista, mitä tehdään osana arkityötä, hän huomauttaa.

– Vaikeus väkivallan vähentämisessä on usein jatkuva

uusien keinojen peräänkuuluttaminen. Erityisesti tämä näkyi toisen sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelussa, johon väkivaltajaosto osallistui isolla panoksella laajennettuna Arjen turvallisuus -työryhmänä. Otimme sellaisen kannan, että esitämme niin kauan aivan perusasioita, kunnes ne toteutuvat. Esimerkiksi ainakin Jokelan tapahtumista alkaen on puhuttu oppilashuollon kuntoon laittamisesta, mutta juuri mitään ei ole tapahtunut.

OSAAMISEN LEVITTÄMINEN ONGELMA

Marita Ruohonen pitää erityisen tärkeinä perhe- ja lähisuhdeväkivallan vähentämistä koskevia suosituksia paitsi oman taustansa takia myös siksi, että siitä on paljon osaamista. 80-luvulta alkaen on kehitetty paljon toimintatapoja väkivaltaa kokeneiden naisten ja lasten sekä väkivaltaisten miesten ja nykyään naistenkin kanssa työskentelyyn. Ongelmana tosin on osaamisen levittäminen. Pelkästään materiaalin ja julkaisujen avulla se ei leviä vaan siihen tarvitaan mukana olleita ihmisiä. Lisäksi valittavan usein hyvät toimintamallit jäävät projekteiksi, joille ei löydy jatkoa kunnissa sen jälkeen kun Raha-automaattiyhdistyksen projektirahoitus päättyy.

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta-asioissakin on toki vielä kehitettävää valtiontasolla. Suosituksissa on nostettu esille riskinarviointimenetelmien kehittämisen parisuhdeväkivaltatilanteissa ja lähestymiskiellon elektroninen valvonta.

– Koska tavoite oli vähentää erityisesti vakavaa väkivaltaa, otimme myös alkoholiehtoisen väkivallan

vähentämisen yhdeksi painopisteeksi suosituksissa. Puhuimme verotuksellisista keinoista, ja niitähän hallitus on nyt käyttänyt. Erityisesti otimme suosituksia, jotka liittyvät väkivaltaa käyttävien päihdeongelmaisten vankien kanssa työskentelyyn. Tästäkin on osaamista, mutta jälleen tulee tämä pullonkaula, ettei se ilman resursseja leviä, Ruohonen harmittelee.

Väkivaltajaoston ensimmäisellä kaudella ohjelman toteuttamisen erityisenä painopisteenä oli lapsiin kohdistuva väkivalta. Siitä on tehty suosituksia, jotka liittyvät väkivaltaa koskevan oppimateriaalin tuottamiseen, väkivallan tunnistamiseen, siltä suojautumiseen ja turvataitokasvatukseen edistämiseen. Ruohonen nostaa yhdeksi hyväksi esimerkiksi Mielenterveysseuran Osaan ja Kehityksen -hankkeen pohjalta kehitetyn 7.–9.-luokkalaisten mielenterveyden edistämisen mallin. Se on hänen mukaansa oiva esimerkki myös siitä, miten hyvää toimintamallia levitetään. Konseptilla koulutetaan kolmen vuoden aikana 700 terveystiedon opettajaa opetusministeriön kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti.

VÄKIVALTAJAOSTO KESKITTYÄ SEURAAVAKSI NUORIIN

Marita Ruohonen kertoo, että rikoksantorjuntaneuvoston väkivaltajaosto jatkaa toisella kaudella (2009–2011) samaa väkivallan vähentämistyötä ja vie omia suosituksiaan eteenpäin, vaikka itse Kansallinen väkivallan vähentämishojelma on päättynyt. Kahdessa vuodessa näissä asioissa ei luonnollisesti ehtinyt paljon tapahtua.

– Erityiseksi painopisteeksi

tälle kaudelle olemme valinneet nuoriin kohdistuvan ja nuorten tekemän väkivallan. Uusi jaosto on koottukin tätä ajatellen ja siksi mukaan tuli nuorisotutkimusverkoston edustaja. Käymme parhailaan samanlaista eri tahojen kuulemiskierrosta kuin teimme viime kaudella lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Sen jälkeen priorisoimme, mikä jaoston panos tulee olemaan nuorisoväkivallan ehkäisyssä. Lisäksi väkivaltajaoston toiminnassa nousevat varmaan vielä erikseen maahanmuuttajiin liittyvät kysymykset. Tästä aiheestahan meillä on hyvä asiantuntija SPR:stä.

Ruohonen kiittelee, että väkivaltajaosto on koko ajan käynyt vilkasta keskustelua ja tehnyt erinomaista työtä. Sen on mahdollistanut kokoonpanon mahtava asiantuntemus. Jaostossa on tällä hetkellä 12 jäsentä, jotka edustavat mm. tutkimusta, poliisia ja eri ministeriöitä. Väkivallan vähentämishojelman suositusten eteenpäin viemisen lisäksi tehtävinä on mm. seurata väkivallan kehitystä, kehittää sen ehkäisemisen osaamista ja edistää tietoisuutta hyvistä ehkäisykäytännöistä, kehittää väkivallan seurantajärjestelmiä ja tehdä ehdotuksia väkivallan ehkäisyä palveleviksi tutkimuksiksi. ■

■ MINNA PIISPA

Ohjelma päättyi – henkirikosten määrä ei puolittunut

Väkivallan määrä ei ole Suomessa vähentynyt sisäisen turvallisuuden ohjelmassa asetetun tavoitteen mukaisesti. Rikksentorjuntaneuvosto suosittaa, että kansallisen väkivallan vähentämishjelman mukaisia toimia jatketaan ja väkivallan vähentämistä tehostetaan uusilla toimilla. Paikallisella tasolla on tehty paljonkin erityisesti lähisuhde- ja perheväkivaltaan puuttumiseksi ja uhrin auttamiseksi, mutta paikkakunnittaiset erot palveluiden saatavuudessa ovat suuret. Tämä ilmenee kansallisen väkivallan vähentämishjelman toteutumista arvioivasta raportista, jonka on laatinut rikksentorjuntaneuvoston väkivaltajaosto. →

→ **V**altioneuvosto hyväksyi joulukuussa 2006 periaatepäätöksen kansallisesta väkivallan vähentämishojelmasta vuosille 2007–2008. Väkivallan vähentämishojelma valmisteltiin osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa. Rikksentorjunta-neuvoston asettama väkivalta-joisto seurasi ja koordinoi ohjelmaa sekä julkaisi maaliskuussa raportin ohjelman toteutuksesta.

Ohjelman onnistuminen edellytti useiden toimijoiden, niin valtion viranomaisten kuin kuntien, kirkon, kansalaisjärjestöjen ja elinkeinoelämänkin, yhteistyötä. Ohjelmaa toteutettiin yhdessä muiden valtioneuvoston ohjelmien kanssa ja sillä oli kytköksiä mm. sisäisen turvallisuuden ohjelmaan (2004–2007 ja 2008–2011), sosiaali- ja terveystoiministeriön toimintaohjelmaan lähisuhteiden ja perheväkivallan ehkäisemiseksi (2004–2007), alkoholihoitoon (2004–2007 ja 2008–2011), poliisin toimintapiteisiin väkivallan vähentämisessä (2006) ja Lapset ja media -toimintaohjelmaan (2005–2007).

VAKAVA VÄKIVALTA EI VÄHENTYNYT TAVOITTEEN MUKAISESTI

Kansallisen väkivallan vähentämishojelman tavoitteena oli saada aikaan väkivaltaa kokeneiden määrän johdonmukainen lasku kaikissa väestöryhmissä ja kaikilla väkivallan osa-alueilla. Tavoitteena oli vähentää erityisesti vakavaa

väkivaltaa. Väkivaltaisten kuolemien haluttiin vähintään puolittuvan, naisten väkivalta-kuolemien jo lähivuosien kuluessa. Erityisesti haluttiin vähentää sairaalahoitoa vaativaa väkivaltaa ja muuta väkivaltaa, jolla on vakavat seuraukset toistumisen tai kerrannaisvaikutuksien vuoksi.

Ohjelmassa ei asetettu tarkkoja aikamääriä tavoitteiden saavuttamiselle. Valtaosa suositelluista toimista on sellaisia, että ne toteutettuinkin vaikuttavat vasta ajan mittaan.

Väkivaltaa kokeneiden määrä väheni vuoteen 2006 saakka. Tämä koski niin väkivaltaa kokeneiden väestöosuuksia, henkirikosten määriä kuin sairaalahoitoon väkivallan vuoksi joutuneita. Kansalliset uhritutkimukset osoittavat, että väkivaltaa kokeneiden osuus 15–74-vuotiaista on laskenut vuodesta 2003 vuoteen 2006. Lasku tapahtui erityisesti uhkailua kokeneiden määrässä ja hieman myös fyysisen vammien aiheuttaneen väkivallan kokijoissa. Katu-, ravintola- ja työväkivalta ovat vähentyneet sekä naisten että miesten kokemana 2000-luvulla; pitkällä aikavälillä erityisesti naisten kokemana työväkivalta on tosin lisääntynyt 1980-luvusta. Perheväkivaltaa ja muuta tuttuja välistä väkivaltaa kokeneiden osuudet ovat pysyneet ennallaan.

Henkirikoksia oli ohjelman valmistelua edeltäneiden viiden vuoden (1999–2003) aikana keskimäärin 134 vuodessa kuolemansyytilastojen ja 166 poliisitilaston mukaan.

Käytetäänpä mittarina kumpaa tahansa, henkirikosten määrä on viime vuosina selvästi laskenut. Kuitenkin on huomattava, että pahoinpitelyrikollisuuden ja henkirikollisuuden myönteinen kehitys vuosina 1999–2006 tapahtui ennen kuin kansallinen väkivallan vähentämishojelma oli vahvistettu.

Huolestuttavaa on, että henkirikosten määrä kääntyi nousuun vuosina 2007 ja 2008 – eikä tämä selity pelkästään Jokelan ja Kauhajoen paljon uhreja vaatineilla surmilla. Sama kehitys näkyy sairaalahoitoon väkivallan vuoksi joutuneiden määrissä. Erityisesti pahoinpitelyn tai muun väkivallan vuoksi sairaalaan kirjattujen miespotilaiden määrä on lisääntynyt sairaanhoitoilmoitusjärjestelmän mukaan vuonna 2007.

Koko väestön väkivalta-kokemuksien muutoksesta ohjelman aikana ei ole vielä tietoa, sillä edellinen tätä mitattava uhritutkimus tehtiin vuonna 2006 ja seuraavan aineisto kerätään vasta myöhemmin tänä vuonna.

TOIMIA VÄKIVALLAN VÄHENTÄMISEKSI JATKETTAVA

Rikksentorjunta-neuvosto painottaa, että väkivallan vähentäminen on pitkäjänteistä työtä. Kaksivuotisen ohjelma-kauden (2007–2008) aikana useiden toimien toteutus on vasta käynnistynyt, eikä tuloksia ole vielä nähtävissä. Joitakin toimia ei ole vielä aloitettukaan. Rikksentor-

junta-neuvosto hyväksyi väkivallan vähentämishojelman toteutuksen pohjalta listan suosituksista, joita tulisi noudattaa väkivallan vähentämiseksi. Listalla on kaikkiaan nelisenkymmentä suositusta, joista tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä tulisi toteuttaa toimia henkirikosten ja nuorisoväkivallan ehkäisemiseksi. Myös toimia palvelujärjestelmän parantamiseksi sekä uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi tulisi edelleen jatkaa.

VAKAVAAN VÄKIVALTAAN ERITYISESTI HUOMIOTA

Jokelan ja Kauhajoen tapahtumat ovat herättäneet huolen vakavasta väkivallasta. Näiden tapausten jälkeen on ryhdytty ampuma-aseain lupasääntöjen tiukentamiseen. Poliisi on tehostanut asevalvontaa ohjelman edellyttämällä tavalla; aselupia on peruttu tappouhkausten esitutinnan yhteydessä ja etenkin silloin, kun lupan hakijan/haltijan tiedetään syyllystyneen väkivaltarikokseen tai olevan alkoholiongelmainen. Rikksentorjunta-neuvosto pitää tärkeänä, että suunnitellut ampuma-aseain sääntöjen muutokset toteutetaan ja niiden vaikutuksia lupakäytäntöön seurataan.

Henkirikosten uhrien määrää voidaan vähentää myös muilla keinoin. Lähestymiskiellolla suojattujen henkilöiden turvajärjestelyjä tulisi edelleen kehittää. Samoin tulisi parantaa menetelmiä, joilla poliisin, sosiaalityön, terveydenhuollon ja kolmannen sektorin työssä voidaan

Rikksentorjuntaneuvosto painottaa, että väkivallan vähentäminen on pitkäjänteistä työtä.

Kaksivuotisen ohjelmakauden (2007–2008) aikana useiden toimien toteutus on vasta käynnistynyt.

arvioida lähisuhdeväkivallan toistumisen riskiä. Häätäkeskusten henkilökunta tarvitsisi ohjeistuksen, miten toimia erilaisissa väkivaltilanteissa ja minkälaisia ohjeita annetaan puhelimitse.

NUORISOTYÖHÖN TAVOITTEEKSI VÄKIVALLAN EHKÄISY

Lapset ja nuoret ovat avainasemassa väkivallan ehkäisyssä pitkällä tähtäimellä. Paikallistasolla on toteutettu paljon toimia varhaisen puuttumisen edistämiseksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon, päivähoidon ja poliisin henkilökunta on koulutettu ja ohjeistettu tunnistamaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa ja puuttumaan siihen. Poliisin ja sosiaalityön yhteistyötä on kehitetty. Kuntia on tuettu ja ohjattu luomaan omat toimintamallinsa sekä perustamaan moniammatillisia ryhmiä väkivallan ehkäisemiseen ja kriisitilanteiden koordinointiin. Oppilashuollon edellytyksiä on parannettu kehittämällä lainsäädäntöä.

Jatkossa tarvittaisiin toimia erityisesti nuorisotyöhön väkivaltaa ehkäisevän ja vähentävän kasvatustyön edistämiseksi. Yhtenä mahdollisuutena olisi hyödyntää verkkomaailmaa. Myös nuorille suunnattua informaatio- ja tukimateriaalia perheväkivallasta ja seksuaalisesta väkivallasta pitäisi kehittää ja levittää. Nuorten osallistumiselle väkivallan vähentämistyöhön liittyvän materiaalin suunnitteluun ja levittämiseen tulisi luoda

mahdollisuudet.

Uusi lastensuojelulaki on selkeyttänyt viranomaisten velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitus sekä lisännyt ilmoitusvelvollisten määrää. Olisi syytä selvittää, miten lainmuutokset ovat vaikuttaneet sosiaalitoimen tekemiin rikosilmoituksiin lapsiin kohdistuneesta väkivallasta.

UURIEN TUKIPALVELUIHIN JA UUSINTARIKOLLISUUDEN EHKÄISYYN RESURSEJA

Palvelujärjestelmällä on keskeinen rooli siinä, että väkivallan uhri tunnustetaan ja hän saa apua joko viranomaisilta tai järjestöiltä. Väkivallan kohteeksi joutunut tarvitsee usein jälkihoitoa toipuakseen ja välttääkseen uudelleen uhriksi joutumisen.

Rikksentorjuntaneuvosto pitää uusiutuvan uhriksi joutumisen ehkäisyä ja tukitoimien kehittämisessä tärkeänä uhripalvelujen riittävää resursointia. Olisi varmistettava, että sisäisen turvallisuuden ohjelman ehdotukset turvakotien ja Rikosuhripäivystyksen toiminnan valtakunnallistamisesta sekä kaikkina vuorokauden aikoina saatavissa olevasta maksuttomasta puhelinneuvonnasta toteutuvat.

Päihdeongelmiin puuttuminen voi osaltaan vähentää väkivaltaa. Siksi olisi tärkeää edistää väkivaltaongelman tunnistamista ja siihen puuttumista osana päihdehuollon palveluita sekä ylipäätään edistää väkivaltaa käyttävien päihdeongelmaisten hoitoonohjausta. Vankien vapauteen

valmentamista ja jälkihuoltoa tulisi tehostaa, vastuuta sen järjestämisestä selkeyttää ja huolehtia sen riittävästä resursoinnista.

Yksi osa väkivallan ehkäisyä on, että väkivallan tekijälle annetaan mahdollisuus päästä irti väkivallan käytön kierteestä. Uuden vankeuslain myötä mahdollisuudet uusintarikollisuuteen puuttumiseen ovat parantuneet. Vankeja voidaan osana rangaistusajan suunnitelmaa ohjata heille tarpeellisiin ohjelmiin (mm. väkivallan katkaisuohtjelmat ja päihdeohjelmat). Vankeuslain asianmukaista toteuttamista haittaa kuitenkin se, ettei vankiloille ja muille vastuuviranomaisille ole myönnetty riittävästi henkilö- ja muita resursseja. Rikksentorjuntaneuvosto korostaa riittävän resursoinnin merkitystä ja suosittaa, että mm. lähisuhdeväkivallan katkaisuohtjelmia laajennettaisiin useampiin vankiloihin. Ohjelmia tulisi suunnata kaikille niitä tarvitseville vangeille. Myös naisvangeille tarkoitettuja väkivallasta vapaaksi -ryhmiä tulisi suunnitella ja toteuttaa. Päihdeongelmaisten vankien hoito-ohjelmia tulisi kehittää osana rangaistuksen täytäntöönpanoa ja sen jälkeen.

TOIMIA JATKETAAN SISÄISEN TURVALLISUUDEN OHJELMASSA

Kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman päätyttyä väkivallan vähentämistyötä viedään eteenpäin sisäisen turvallisuuden ohjelmassa. Si-

säisen turvallisuuden ministeriryhmä päätti huhtikuussa, että väkivallan vähentämistyötä on tehostettava ja sisällytettiin rikksentorjuntaneuvoston ehdotusten mukaiset toimet osaksi sisäisen turvallisuuden ohjelmaa. ■

Rikksentorjuntaneuvoston suositukset löytyvät kokonaisuudessaan raportista Väkivallan vähentäminen Suomessa. Kansallisen väkivallan vähentämisohtjelman 2007–2008 seurantaraportti. Verkkojulkaisu löytyy neuvoston sivuilta www.rikksentorjunta.fi.

Kirjoittaja on erikoissuunnittelija rikksentorjuntaneuvoston sihteeristössä.

Tunnista, tunnusta ja toimi

Järvenpään väkivallan vähentämisen pilottihanke päättyi, työ väkivallan vähentämiseksi jatkuu

Rikoksantorjuntaneuvoston valmistelemaa kansallista väkivallan vähentämisen ohjelmaa toteutettiin Suomessa vuosina 2007–2008. Ohjelma sisälsi laajan joukon toimenpidesuosituksia, joilla pyrittiin vaikuttamaan sekä väkivaltaisuuksien että väkivalta tapahtumien ja niiden vaikutusten vähentämiseen. Kansalliseen ohjelmaan liittyi myös paikallinen pilottihanke, jonka tavoitteena oli testata ohjelman suosituksia ja niiden toteuttavuutta paikallistasolla. Lisäksi tarkoituksena oli etsiä hyviä käytäntöjä, joita voitaisiin myöhemmin toteuttaa muillakin paikkakunnilla.

Pilotti päätettiin toteuttaa Järvenpäässä. Järvenpäästä pidettiin sopivana pilottikaupunkina siksi, että siellä oli ensiksikin väkilukuunsa nähden runsaasti tai ainakin ”riittävästi” väkivaltaa, jotta rikoksantorjuntahankkeen käynnistämiseksi oli perusteluja. Kaupungin oma kiinnostus osallistua hankkeeseen oli kuitenkin ratkaiseva tekijä. Väkivallan vähentämishanke kytkeytyi luontevasti Järvenpään Turvallinen kaupunki -ajatukseen ja strategian ongelmien ehkäisyyn painotukseen.

VÄKIVALTATILANTEEN ANALYYSI LÄHTÖKOHTANA

Koko hankkeen kulmakivenä oli huolellisesti tehty väkivaltatilanteen alkukartoitus. Jo valmisteluvaiheessa hankkeeseen päätettiin liittää myös arviointi, jota tehtiinkin koko hankkeen ajan.

Hanke käynnistyi Järvenpään väkivaltatilanteen analyysillä, jonka perusteella hankkeelle nimetty ohjausryhmä valitsi painopisteet ja kokosi viisi alatyöryhmää toteuttamaan käytännön toimia. Ohjelmaa ja sen suosituksia ei siis lähdetty toteuttamaan sellaisinaan, vaan painopisteiksi ohjausryhmä valitsi ne, jotka alkukartoituksen perusteella olivat keskeisempiä Järvenpäässä. Kumppanuuteen perustuva, paikalliset tarpeet ja olosuhteet huomioiva lähestymistapa arvioitiin hedelmällisimmäksi.

JÄRVENPÄÄN KIPUPISTEET

Arvioinnissa todetaan, että Järvenpäässä poliisin tietoon tulee vuosittain huomattavasti enemmän väkivaltarikoksia sen naapurikuntiin verrattuna. Analysoiduista rikosilmoituksista nousi esille kaksi väkivallan keskittymää. Suurin osa

väkivallasta tapahtui viikonloppuisin keskustan alueella ja lähes kaikissa tapauksissa alkoholilla oli osuutta asiaan. Alkoholien kulutus Järvenpäässä onkin naapurikuntia suurempi. Järvenpään suuret väkivaltarikostilastot voidaan selittää suurimmalta osin suurella ravintolarajonnalla, joka tarjoaa puitteet alkoholiehtoiselle väkivallalle. Epäiltyjen ja uhrien kotipaikat sekä heidän suhteensa kielivät siitä, että Järvenpää kerää paljon ulkopaikkakuntalaisia juhlijointa sekä vahvistaa suuren ravintolarajonnan merkitystä väkivaltarikoksien määrässä.

Ongelmallisiksi alueiksi nousivat myös kerrostalolähiöt, joissa on paljon häiriöitä, työttömyyttä ja alkoholi-ongelmia. Näille alueille keskittyi myös suuri osa kotihäilytyksistä. Alueellisten ja sosiaalisten erojen kasvu ja ns. epätoivotun väestön eriytyminen on ongelma myös Järvenpäässä. Nämä ns. köyhyytyskukat tulisi ottaa jatkossa täsmätoimien kohteeksi.

HANKKEEN HAASTEITA

Arvioinnissa nousivat esille hankkeen vaikeudet vastuuttaa toimijoita sekä

konkretisoida toivottuja toimenpiteitä. Ohjausryhmän roolia tuleekin vastaavissa projekteissa vahvistaa. Alatyöryhmien ohjeistaminen ja ohjeistuksesta tiedottaminen on projekteissa välttämätöntä. Selkeän viestinnän ja tiedotusväylän suunnittelu helpottaa hankkeissa toimivien henkilöiden työskentelyä. Lisäksi projekteja aloitettaessa tulisi työryhmien saada riittävästi tietoa jo toteutetuista hankkeista ja tutkimuksista. Tällainen tietoisuus voitaisiin järjestää esimerkiksi asiantuntijaseminaarin muodossa projektia aloittaessa.

Tulevaisuudessa olisi hyvä, että hankkeiden aloite tulisi kaupungeilta itseltään. Näin sitoutuminen ja kiinnostus hankkeeseen vahvistuu. Hankkeeseen osallistumisen mahdollisuutta olisikin tässä tapauksessa tullut tarjota yhtäläisesti kaikille niille kuudelle kunnalle, joissa tutkimuksen mukaan oli keskimääräistä enemmän väkivaltaa (Heiskanen ym. 2003). Tuleville hankkeille olisi eduksi, jos koko kaupunki sitoutuisi siihen ja jos hankkeella olisi myös kunnanvaltuuston tuki takanaan.

Hankkeen loppuseminaa-

Ilman ongelmien tunnustamista ja korjaaviin toimiin sitoutumista eivät hankkeiden aikana käynnistetyt toimet voi jatkua.

REGINA JÄRG-TÄRNO

Suurin osa Järvenpään väkivallasta tapahtuu viikonloppuisin keskustan alueella.

riissa tammikuussa 2009 Järvenpään kaupunginjohtaja **Erkki Kukkonen** totesi, että toteutetuista toimenpiteistä huolimatta jää haasteita vielä jäljelle. Turvallisemman Järvenpään tavoitteen mukaisesti kaupunki sitoutui seuraaviin toimenpiteisiin: keskustan alkoholiehtoiseen väkivaltaan puututaan, syrjäytyemisvaarassa olevat pyritään kiinnittämään yhteiskuntaan, väkivaltaa kokeneita tuetaan ja pyritään näin puuttumaan uusiutuvaan uhriksi joutumiseen. Lisäksi kaupungin toimijoita tuetaan, koulutusta järjestetään ja ylläpidetään tiivistä yhteistyötä toimijoiden välillä. Haasteelliseksi jää projektin aikana aloitettujen toimien jatkaminen ja vakiinnuttaminen sekä tarpeellisten resurssien varmistaminen niin, että toiminta voi jatkua. Lopuseminaarissa nostettiin esille tarve perustaa turvallisuustyöryhmä vähentämään

erityisesti ravintoloissa tapahtuvaa väkivaltaa.

PAINOPISTE VÄKIVALLAN EHKÄISYSSÄ

Kansallisen väkivallan vähentämishankkeen mukaisesti Järvenpäässä tapahtuvaan väkivaltaan puututtiin ensisijaisesti ehkäisevillä toimilla ja tehostamalla viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyötä.

Hankkeen aikana viranomaisten koulutusta väkivallan ja sen riskiä nostavien tekijöiden tunnistamiseen lisättiin ja eri toimipisteissä otettiin käyttöön erilaisia väkivallan tunnistamiseen luotuja välineitä. Järvenpäässä painotettiin myös nykyistä varhaisempaa puuttumista väkivaltaan. Lastensuojelutyötä ja ongelmien varhaista havaitsemista mm. kouluissa ja päiväkodeissa tehostettiin. Myös ikäihmistien turvallisuuteen kiinnitettiin enenevässä määrin huomiota. Väkivallan

uusiutumista pyrittiin vähentämään myös viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyöllä. Alkoholien käyttöön yleisillä paikoilla alettiin puuttua viranomaisten tehostetun yhteistyön avulla tehokkaammin ja ravintoloita kannustettiin vastuulliseen tarjoiluun mm. lukuisten koulutustilaisuuksien avulla.

Hanke on onnistunut tuottamaan tietoa Järvenpään väkivaltilanteesta, syventänyt moniammatillista yhteistyötä ja ammattitaitoa sekä kehittänyt konkreettisia työvälineitä väkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi.

HANKKEEN OPETUKSET

Hankkeen aikana onnistuttu tunnistamaan Järvenpään väkivaltaongelmat ja etsitty erilaisia keinoja niihin puuttumiseksi. Lähtökohtana ei ollut kansallisen ohjelman suora toimeenpano, vaan paikallisten tarpeiden ja olosuhteiden huomioon ottaminen. Tästä huolimatta ongelmien tunnistaminen, niiden esille nostaminen ja niistä tiedottaminen voi osoittautua hankalaksi. Ilman ongelmien tunnistamista ja korjaaviin toimiin sitoutumista eivät hankkeiden aikana käynnistetyt toimet voi jatkua. Yksi keskeinen tämän hankkeen opetus on myös siinä, että koko maan väkivaltilanteeseen vaikuttaminen ja väkivallan vähentäminen edellyttää toimia juuri siellä, missä väkivalta on runsasta. Paikallistasolla saattaa kuitenkin olla vaikea

hyväksyä, että juuri tässä kunnassa tarvittaisiin toimia.

Poliisin tietoon tullutta rikollisuutta ei hankkeen aikana Järvenpäässä vielä onnistuttu vähentämään. Huomattava on, että kuten rikollisuuden vähentämiseen tähtäävissä toimenpiteissä yleensä, huomion kiinnittäminen väkivaltaan lisää väkivaltaan puuttumista ja poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Koska asennemuutokset ovat hitaita, voidaan olettaa, että paikkakunnalla toteutetut erityisesti nuoriin kohdistetut interventiot sekä humalahakuisen juomatavan muuttamiseen tähtäävät toimet näkyvät vasta myöhemmin. Vasta tulevaisuudessa voidaan odottaa väkivalta-apaustenkin vähenevän, kun tilanteen tunnistamisen ja tunnistamisen kautta päästään toimimaan väkivallan vähentämiseksi. Arviointiraportissa esitetäänkin useita jatkosuosituksia, joiden avulla voitaisiin vähentää väkivaltaa ja joita tulisi jatkaa hankkeen päättymisen jälkeen. Näin hyvä ja tärkeä työ väkivallan vähentämiseksi jatkuu. ■

Järvenpään pilottihankkeen arviointiraportti Saija Järvinen & Erika Uotila (2009) "Tunnista, tunnusta ja toimi" on saatavilla rikosentorjuntaneuvoston verkkosivuilla www.rikosentorjunta.fi.

Kirjoittajat työskentelevät rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöissä.

Pohjoismaisessa hankkeessa pureuduttiin väkivaltaan

Erityyppistä tietoa väkivallasta ja sen vähentämisestä koottiin yhteen

Pohjoismaisen rikosentorjuntayhteistyön painopisteenä oli 2006–2009 hanke ”Väkivalta ja väkivallan vähentäminen Pohjoismaissa”. Projekti käynnistettiin Suomen aloitteesta yhdessä muiden Pohjoismaiden rikosentorjuntaneuvostojen ja Pohjoismaisen kriminologisen yhteistyöneuvoston (NSfK) kanssa. Sen rahoittivat Pohjoismaiden ministerineuvosto ja NSfK. Hankkeen päätavoitteena oli syventää yhteistyötä väkivallan vähentämisessä ja edistää tietoon perustuvaa kriminalipolitiikkaa. Kullakin maalla oli vastuullaan oma teemansa.

VÄKIVALTATIETOA KOOTTAVA ERI TILASTOLÄHTEISTÄ

Tilastotiedoilla oli itsestään selvä sija projektissa. Suomen rikosentorjuntaneuvosto (RTN) kokosi pohjoismaisen työryhmän selvittämään ja vertailemaan väkivaltarikollisuutta. Työryhmän raportti luo katsauksen pohjoismaisiin väkivallan tilastolähteisiin.

Luotettavimmat väkivaltatilastot ovat henkirikostilastot sekä kuolinsyytilastot. Ne osoittavat, että kansainvälisesti verraten kaikissa Pohjoismaissa esiintyy suhteellisen vähän väkivaltaa. Suomen väkivaltakuolemien määrä on kuitenkin vähintään kaksinkertainen muihin Pohjoismaihin ja Länsi-Eurooppaan verrattuna. Kaikissa Pohjoismaissa väkivaltakuolemien määrä on viimeisten 15–20

vuoden aikana ollut verrattain vakaa.

Tunnetuin ja eniten käytetty väkivallan laajuudesta kertova lähde ovat poliisin tilastot, joiden mukaan lukuun ottamatta henkirikoksia väkivaltarikosten määrä on viime vuosikymmeninä kohonnut kaikissa Pohjoismaissa. Ongelmana on se, että vain osa väkivallanteoista ilmoitetaan poliisille. Lisäksi väkivaltarikosten määritelmät ja kirjaamisen käytännöt eroavat maittain, minkä vuoksi poliisitilastojen vertailu ei ole luotettavaa.

Kyselytutkimuksista (ja sairaanhoitotiedoista) käykin ilmi, että väkivaltatilanne on enemmän pysynyt melko vakaina. Tärkein syy ristiriitaan poliisitilastojen kanssa on ihmisten entistä suurempi valmius ilmoittaa väkivallasta poliisille. Selitystä tukevat myös uhrikyselyt, jotka osoittavat, että ilmoittaminen on lisääntynyt merkittävästi. Nämä tiedot eivät saa silti johtaa ongelman vähättelyyn, koska tietynlainen väkivalta saattaa olla lisääntynyt, kuten työpaikkaväkivalta varsinkin terveys- ja sosiaalipalvelujen naisten kohdalla. Lisäksi tiedetään, että kyselytutkimukset tavoittavat huonosti vakavimman väkivallan uhreja.

Väkivallan määrän mittaukseen ja väkivallan kuvaamiseen kaivataan poliisitietojen ja eri tutkimusten lisäksi mm. terveys- ja sosiaalitoimen tietoja, joita toistaiseksi käytetään aivan liian vähän ja vailla järjestelmällisyyttä. Myös poliisin

tietoon tulleita väkivaltatapauksia on tärkeää analysoida. Lisäksi tarvitaan erityistutkimuksia.

Projektissa tarkasteltiin myös väkivallan alueellista ja ajallista vaihtelua ja pohdittiin väkivallan ehkäisykeinoja. Erityisesti toistuvan uhriksi joutumisen ehkäisy vähentäisi väkivaltatapauksia suuresti. Eri viranomaisilta ja virastoista saatuja tietoja lähisuhteiden väkivallan uhreista ja tekijöistä tulisi käyttää tässä hyväksi entistä tehokkaammin.

LAPSIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN TUTKIMUKSET VERTAILUKELPOISIKSI

Tanskan rikosentorjuntaneuvosto (DKR) asetti ansioituneista pohjoismaisista tutkijoista koostuvan työryhmän pohtimaan lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimusta. Päätehtävänä oli kehittää yhteinen tutkimusmenetelmä, jolla saisi parempaa ja vertailukelpoisempaa tietoa ongelman laajuudesta ja piirteistä sekä lasten lapsuus- ja varhaisnuoruusajan väkivallan riskeistä, seksuaalisesta ja fyysisestä väkivallasta perheen sisällä tai sen ulkopuolella.

Lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja perheväkivallasta on tehty tutkimuksia Suomessa 1980-luvun lopussa ja Tanskassa 2000-luvulla. Ruotsissa kerättiin aiheesta tutkimustietoa 1990-luvun alussa. Ruotsi ja Norja osallistuivat 2003/2004 Itämeren alueen nuorisotutkimukseen nuorten seksuaa-

Väkivallan määrän mittaukseen ja väkivallan kuvaamisen kaivataan poliisitietojen ja eri tutkimusten lisäksi mm. terveys- ja sosiaalitoimen tietoja.

lisuudesta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Norjassa tutkittiin nuorten seksuaalisia kokemuksia 2006/2007. Näiden tutkimusten tietoja ei kuitenkaan voida vertailla keskenään erilaisten teknisten ratkaisujen, kysymysten, kyselyajankoh- tien ja muiden erojen vuoksi.

Yhteistyön tuloksena on 2008 toteutettu kansalliset oppilaskyselyt Suomessa ja Tanskassa. Tulokset Suomesta on jo julkaistu suomeksi. Tanskan tiedot raportoidaan vielä tänä vuonna. Norjan kyselytutkimus toteutetaan tänä vuonna. Ruotsalaisten tutkijoiden sinnikkäistä yrityksistä huolimatta Ruotsin osallistuminen tutkimuksiin jää rahoitusongelmien takia pois tässä vaiheessa.

Työryhmä on päättänyt analysoida materiaalia yhdessä ja viedä jo aloitettua yhteistyötä eteenpäin huolimatta yhteistyöprojektin päättymisestä. Tutkijaverkosto toivoo, että työ edistää ennen kaikkea sitä, että lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisen strategiat ankkuroituvat tulevaisuudessa entistä enemmän tutkimukseen.

POHJOISMAIDEN LÄHESTYMIS- KIELLOT VERTAILUSSA

Ruotsin rikostentorjuntaneuvosto (Brå) teetti väkivaltaprojektin puitteissa vertailevan tutkimuksen lähestymiskiellosta eri Pohjoismaissa. Mielenkiinnon aihetta kohtaan herättivät Ruotsissa tehdyt selvitykset, joissa oli saatu kansallisella tasolla näyttöä lähestymiskiellon toimivuudesta toistuvan uhriksi joutumisen ehkäisyssä. Tutkimuksessa tarkastellaan Pohjoismaiden lähestymiskieltojärjestelmien oikeudellisia edellytyksiä ja käytännön soveltamista eli puhutaan käsitteistä: "law in books" ja "law in action" ja annetaan joitakin toimenpide-ehdotuksia. Lisäksi tutkimukseen haastateltiin oikeuslaitoksessa ja naisille tarkoitetuissa tukiorganisaatioissa työskenteleviä henkilöitä.

Viranomainen voi kaikissa Pohjoismaissa kieltää jotakin henkilöä ottamas-

ta yhteyttä johonkin tiettyyn henkilöön tai seuraamasta tätä. Suojatoimenpide ei kuitenkaan ole rangaistus, vaikka lähestymiskiellon saanut saattaa olla sitä mieltä. Kaikissa maissa lähestymiskieltoasiat käsitellään kiireellisinä tapauksina ja lähestymiskiellon rikkoneelle voidaan määrätä sakko- tai vankeusrangaistus. Lähestymiskielto on riippumaton sukupuolesta, mutta lainvalmistelussa päämääränä on ollut lisätä väkivaltaisissa suhteissa elävien naisten turvallisuutta. Suomen ja Ruotsin lait ovat verrattain yhtenäiset, samaten Norjan ja Islannin lait muistuttavat toisiaan, mutta Tanskan *Advarsel*-laki eroaa muista. Lähestymiskiellot voi luokitella seuraavasti:

1) *Perusmuotoinen lähestymiskielto* määrätään sellaista henkilöä vastaan, joka aktiivisesti hakee yhteyttä suojattavaan aikomuksenaan häiritä tai uhkailla tätä. Tanskan "polititilhold" (*advarsel*) muistuttaa eniten muiden maiden perusmuotoista lähestymiskieltoa. Tärkein ero on se, että "polititilhold" ei voi kieltää henkilöä olemasta tietyssä paikassa ja se on useimmiten annettu viideksi vuodeksi. Muissa Pohjoismaissa lähestymiskiellon voi antaa kerrallaan enintään vuodeksi.

2) *Laajennettuun lähestymiskieltoon* ja erityisesti laajennettuun lähestymiskieltoon liittyy maantieteellisyys eli kielto oleskella tietyissä paikoissa, jossa uhri "asioi". Ainoastaan Tanskassa maantieteellisiä lähestymiskieltoja ei voida määrätä.

3) *Lähestymiskielto yhteiseen asuntoon* eli perheen sisäinen lähestymiskielto on kaikkein ankarin ja puuttuu eniten henkilön koskemattomuuden. Siksi sen myöntämisen edellytykset ovat ankarimmat. Kiellon pituus vaihtelee kahdesta viikosta kolmeen kuukauteen, minkä jälkeen sen voi uusia.

Isoin ongelma lähestymiskiellossa on lainsäädännön yleisluonteisuus ja tulkinnanvaraisuus sekä kieltoa määrättäessä että sen mahdollisessa rikkomisvaiheessa. Myös suojattu tai kiellon saanut voivat kokea pelisäännöt epäselviksi ja rikkoa

sääntöjä erehdyksessä; jotkut tosin käyttävät tahallaan lainsäädännön porsaanreikiä hyväkseen. Tutkimuksessa erottuu lähestymiskieltoa noudattava ryhmä eli ns. sääntilliset ja sitä toistuvasti rikkova ryhmä. Ongelmana on myös se, että käytännössä lähestymiskellon rikkomisesta annetaan harvoin rangaistus. Se taas vaikuttaa osaltaan siihen, että suojattava henkilö saattaa kokea kiellon tehottomaksi ja rikkomuksista poliisille ilmoittamisen hyödyttömäksi. Tällöin kuva lähestymiskiellon suo- jaavasta tarkoituksesta vinoutuu. Toisaalta motivoitunutta kostonhimoista henkilöä ei pysäytä lähestymiskielto eikä rangaistus. Muita vakavia ongelmia ovat yhteisten lasten tapaamistilanteet sekä riski siitä, että lähestymiskieltoa käytetään välineenä huoltajuuskiistassa. Lapsen etujen ja oikeuksien varmistamiseksi tapaukset, joihin liittyy yhteisiä lapsia, arvioidaan erityisen tarkkaan.

Tutkimuksessa ehdotetaan, että kieltoja määrääville viranomaisille tehtäisiin yleiset soveltamisohjeet tulkinnanvaraisuuden vähentämiseksi ja että SARA (*Spousal Assault Risk Assessment*) -analyysimallia käytettäisiin vaikeassa riskien arvioinnissa. Positiivisia esimerkkejä lähestymiskieltoon liittyvistä kansallisista toimenpiteistä ovat Norjan kokeilu elektronisesta valvonnasta ja poliisilaitoksilla perheväkivallan parissa työskentelevät perhekoordinaattorit, jotka voivat ehkäistä oikeuslaitoksen ns. putkiajattelua. Tietojen ja kokemusten vaihto edellyttää, että toimenpiteitä seurataan ja arvioidaan kansallisella tasolla.

MAAHANMUUTAJANAISIIN KOHDISTUVAAN VÄKIVALTAAN HUOMIOTA

Norjan rikostentorjuntaneuvosto (KRÅD) ja Pohjoismaiden kriminologinen yhteistyöneuvosto (NSfK) järjestivät lokakuussa 2007 pohjoismaisille asiantuntijoille työseminaarin maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan tiimoilta. Seminaarin lisäksi hankkeessa →

Projektissa koottua tietoa tarvitaan, jotta jatkossa voidaan suunnitella paremmin rikosentorjuntatyötä ja vähentää väkivaltaa sekä kansallisella että pohjoismaisella tasolla.

→ käytiin läpi kirjallisuutta aihepiiristä.

Anja Bredal esitti seminaarissa Oslon yliopiston väkivaltahankkeen (2008) tuloksia. Enemmistön keskuudessa tapahtuvan väkivallan selitetään usein olevan yksilöllistä, rakenteellista tai ”satunnaista”, kun taas vähemmistönaisiin kohdistuvaa väkivaltaa pidetään kulttuurilähtöisenä. Väkivallan yleisin ilmenemismuoto myös heillä on parisuhdeväkivalta. **Rachel Paul** taas kertoi Pohjoismaiden kriisikeskusten synnystä 1970-luvun lopulla ja naisaateiden vaikutuksista nykykeskusten työhön. Vähemmistönaisten osuus kriisikeskusten asiakkaista on hallitseva ja avuntarve erillinen verrattuna enemmistönaisiin. Yksi syy siihen on heidän sosiaalisten verkostojensa pienuus.

Läsnä olleet kriisikeskusten edustajat kertoivat toiminnastaan, työssään kohtaamistaan ongelmista sekä niiden ratkaisusta. Useat maahanmuuttajataustaiset naiset ovat uhreja monessa mielessä: he kokevat väkivaltaa, heidän kielitaitonsa on puutteellinen, he ovat sosiaalisesti syrjäytyneitä jne. Tämä asettaa vaatimuksia myös avuntarjonnalle, joka ei ole riittävä, jos se keskittyy vain väkivaltaongelmaan. Kriisikeskuksien avuntarjonta on kirjavaa; listalta löytyy mm. kriisiapua, turva-asumista, pitkäaikaista seurantaa, puhelinpäivystystä ja -palvelua, juristipäivystystä ja tukiryhmiä. Jotkut keskuksat toimivat myös ennaltaehkäisevästi järjestämällä koulukäyntejä ja osallistamalla erilaisiin tapahtumiin. Työn tavoitteena on usein myös edistää integroitumista ja tasa-arvoa. Suurin osa kriisikeskusten ammattilaisista ja vapaaehtoisista avustajista on vähemmistötaustaisia, mikä on työssä eduksi kulttuurintuntemuksen ja kieli- taidon vuoksi. Ongelmana tosin saattaa olla se, että naiset eivät aina halua puhua oman maansa kansalaisen kanssa, vaikka he haluavat puhua omaa kieltään.

Hankkeen tärkein johtopäätös oli, että kohderyhmä tarvitsee monipuolisia auttamispalveluja. Tarjonnan tulisi heijastaa

naisen koko kehitysprosessia eikä vain ajankohtaista kriisitilannetta. Tässä nousi esiin pitkäkestoisen seurannan tarve. Myös pahoinpitelijöihin ja omaisiin on keskityttävä entistä enemmän. Tärkeää on tiedottaa maahanmuuttajanaisten ympäristöön laajasti kriisikeskusten toiminnasta sekä koordinoida apua. Kielellä on tärkeä rooli ja se tarkoittaa tässä yhteydessä esim. kielenopetusta maahanmuuttajille, selkokielen käyttöä julkisella puolella ja tulkkipalvelujen parantamista. Kokemukset kulttuurien välisestä sovitelusta ja vuoropuhelusta ovat lupaavia, mutta vaikka tarkoitus on hyvä, tilanne saattaa olla osapuolille vaarallinen, joten erilaisiin turvatoimiin on panostettava. Lisäksi tarvitaan enemmän ja erityyppisiä asuntoja, mutta myös asumisvalmennusta tukemaan naisten siirtymistä asumaan yksin tai yksinhuoltajiksi. Uusiutuvan uhriksi joutumisen ehkäisemiseksi väkivaltaisista suhteista pois lähteneille naisille pitää etsiä uusia turvallisuusratkaisuja. Kirjallisuusselostuksesta nousivat vielä esiin tarve monien tabujen rikkomiseen ja parempaan tiedonvälitykseen. Tässä ideoitii myös ”entertainment education” -televisio-ohjelmien ja yhteispohjoismaisten netti- ja chattisivujen mahdollisuuksia.

YHTEISTYÖLLE TARVETTA

Pohjoismainen väkivaltahanke on virallisesti päättynyt, mutta toivon mukaan sen tulokset ja yhteistyö elävät jatkossa. Projektin ansiosta löytyy nyt runsaasti tietoa lähestymiskiellosta ja sen ongelmista; avuntarjonnasta, sen puutteista ja voimavaroista maahanmuuttajataustaisille naisille; väkivaltatilastoista ja niiden kehittämistarpeista sekä lapsille ja nuorille tarkoitettujen väkivaltakyselyjen vertailukelpoisuuden parantamisesta. Projektissa koottua tietoa tarvitaan, jotta jatkossa voidaan suunnitella paremmin rikosentorjuntatyötä ja vähentää väkivaltaa sekä kansallisella että pohjoismaisella tasolla. Väkivalta on ongelma kaikissa Pohjois-

maissa eikä sitä vastaan ole helppo löytää toimivia keinoja. Mutta toisaalta kannattaa myös muistaa, että verrattuna muihin maihin ongelmat täällä ovat pieniä ja hallinnassa. ■

Kirjoittaja on suunnittelija rikosentorjuntaneuvoston sihteeristössä ja toimi hankkeen koordinaattorina.

RAPORTIT

Kaikista teemoista on tehty laaja työryhmäraportti ja lisäksi koko hankkeesta kokoomaraportti. Pääkielinä niissä on joko englanti, ruotsi tai norja, minkä lisäksi kussakin raportissa on laaja yhteenveto vastaavasti ruotsiksi (/norjaksi), englanniksi ja aina myös suomeksi. Raportit löytyvät Pohjoismaiden ministerineuvoston verkkosivulta www.norden.org TemaNord-sarjasta.

1. Looking at violence in the Nordic Countries: statistical sources, variations, improving measurement. TN2009:542.
2. Framework for Nordic youth surveys on child sexual abuse and exposure to violence outside and in the family. TN2009:540.
3. Besöksförbud i Norden. En studie av ländernas lagstiftningar och tillämpning. TN2009:539.
4. Tiltak for voldsutsatte minoritetskvinner. Noen nordiske erfaringer. TN2009:541.
5. Det nordiska samarbetsprojektet: Våld och våldsreducering i Norden. TN2009:543.

Naisiin kohdistuvan henkirikollisuuden piirteitä

Selvin erityispiirre on parisuhdeväkivallan keskeinen asema

Suomessa on viimeisen vuosikymmenen aikana surmattu 362 naista, keskimäärin 36 joka vuosi (kuolemansyytietojen mukaan). Alle 15-vuotiaita lapsia uhreista on ollut 25. Asukaslukuun suhteutettuna naisten kuolleisuus henkirikoksiin on meillä tällä hetkellä puolitoistakertainen EU:n keskitasoon verrattuna. Muista Pohjoismaista Ruotsissa ja Norjassa kuolleisuus on noin puolet Suomen tasosta ja Tanskassa noin viidenneksen alhaisempi. Toisaalta Virossa naisten henkirikoskuolleisuus on kolminkertainen ja Venäjällä kymmenkertainen Suomeen verrattuna.

Kiistämätöntä kuitenkin on, että länsieurooppalaisittain Suomessa surmataan poikkeuksellisen paljon naisia, nimenomaan aikuisia naisia. Taustalla näyttäisi olevan korkea kokonaishenkirikollisuutemme, ei erityinen naisiin kohdistuvan väkivallan perinne. Aikuisia miehiä surmataan meillä nimittäin suhteellisesti vielä naisiakin enemmän: miesten kuolleisuus henkirikoksiin on Suomessa kaksinkertainen EU:n keskitasoon

ja 2,5-kertainen muihin Pohjoismaihin nähden.

ALUEELLISET TASOEROT HUOMATTAVAT SUOMESSA

Maakuntien väliset erot henkirikollisuuden tasossa ovat Suomessa suuret, suuremmat kuin muissa Pohjoismaissa. Naisten (kuten miestenkin) riski joutua surmatuksi on Pohjois- ja Itä-Suomessa tuntuvasti korkeampi kuin Länsi- ja Etelä-Suomessa. Toisaalta myös Satakunnassa ja pääkaupunkiseudulla on viime vuosina surmattu keskimääräistä enemmän naisia. Merkille pantavaa on se, että pääkaupunkiseudulla naisten kuolleisuus henkirikoksiin on säilynyt korkeana samalla kun miehiin kohdistuvat rikokset ovat vähentyneet. Kymenlaaksossa naisia surmataan puolestaan poikkeuksellisen vähän maakunnan korkeaan kokonaishenkirikollisuuteen nähden.

NAISTEN JA MIESTEN SURMISSA EROJA JA YHTÄLÄISYYKSIÄ

Peruspiirteiltään naisiin kohdistuva henkirikollisuus osin eroaa huomattavasti miehiin kohdistuvasta ja osin on hy-

vin samankaltaista. Perustavin ero on lähisuhde- ja erityisesti parisuhdeväkivallan keskeinen asema. Yhteistä on puolestaan kytkös alkoholin käyttöön ja sosiaaliseen huono-osaisuuteen.

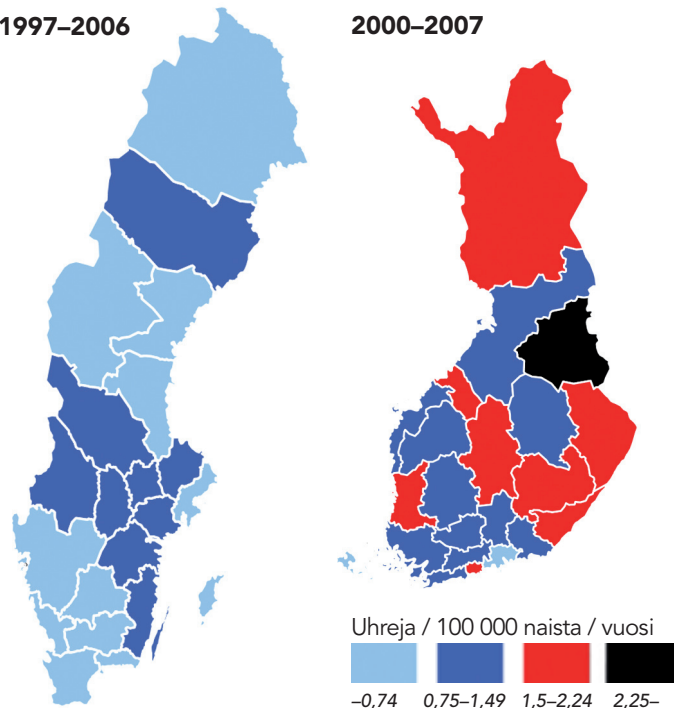
Aikuisiin naisiin kohdistuvista henkirikoksista kaksi kolmesta liittyy Suomessa pa-

risuhdeväkivaltaan, aikuisiin miehiin kohdistuvista ainoastaan viisi prosenttia. Lisäksi sekä parisuhdeväkivallan osuus naisiin kohdistuvista henkirikoksista että naisiin kohdistuvien parisuhdetappojen asukaslukuun suhteutettu määrä ovat olleet viime vuosikymmeninä kasvussa. Yhteis- →

Kuvio 1. Naisten kuolleisuus henkirikoksiin maakunnittain Ruotsissa ja Suomessa (Socialstyrelsen; Tilastokeskus).

1997–2006

2000–2007

Yhteiskunnan muutokset näyttävät lisänneen merkittävästi naisten riskiä joutua henkirikosten ja erityisesti parisuhdeväkivaltaan liittyvien henkirikosten uhriksi.

→ kunnassa ja naisten asemassa viime vuosisadan aikana tapahtuneet muutokset näyttävät lisänneen meillä merkittävästi naisten riskiä joutua henkirikosten ja erityisesti parisuhdeväkivaltaan liittyvien henkirikosten uhriksi. Väkivallan kasvu on kohdistunut keskiikäiseen naisväestöön. Lapsiin ja nuoriin, alle 30-vuotiaisiin, naisiin kohdistuva väkivalta on samanaikaisesti vähentynyt.

PARISUHDETAPO YLEISIN TYYPPI

Henkirikollisuuden seuranta-järjestelmän mukaan vuosina 2003–2007 puolison, seurustelukumppanin tai entisen kumppanin surmaamaksi joutui 114 naista (63 prosenttia kaikista naisuhreista). Uhrien vuotuinen määrä vaihteli välillä 20–26.

Parisuhdetapot ovat nyky-Suomessa yleisin naisiin kohdistuvan henkirikollisuuden tyyppi, joka lisäksi kytkeytyy kiinteimmin päihteiden käyttöön ja sosiaaliseen huono-osaisuuteen. Rikoksista 80 prosentissa jompikumpi osapuolista on alkoholin vaikutuksen alaisena ja 60 prosentissa kumpikin. Humalatilat ovat yleensä syviä. Yli 40 prosenttia tekijöistä on luokiteltavissa alkoholin ongelmakäyttäjiksi ja 65 prosentilla on kontollaan ilmi tullutta aiempaa väkivaltarikollisuutta, usein alkoholin käyttöön liittyntä ja uhriin kohdistunutta.

Niistä parisuhdetapoisista, jotka eivät liity alkoholin käyttöön, huomattavassa osassa taustalla on tekijän vakava mielisairaus. Vuosina 2003–

2007 kahdeksassa prosentissa naisiin kohdistuneita parisuhdetappoja tekijä todettiin oikeudessa syyntakeettomaksi. Rikokset muodostivat neljäsosan kaikista syyntakeettomien tekemistä henkirikoksista ajanjaksolla. Naisiin kohdistuu lisäksi armosurmiksi luokiteltavia rikoksia enemmän kuin miehiin. Ajanjaksolla kolme prosenttia puolisonsa surmaamista naisista oli parantumattomasti sairaita ja rikos tapahtui uhrin omasta tahdosta. Yleensä tekijä surmasi samalla myös itsensä. Kolmas rikosryhmä, johon ei pääsääntöisesti liity päihteiden ongelmakäyttöä, ovat etnisten vähemmistöjen sisäiset parisuhdetapot.

MUIDEN PERHESURMIEN TAKANA MIELISAIRAUTTA

Muun perheenjäsenen kuin puolison surmaamaksi joutui

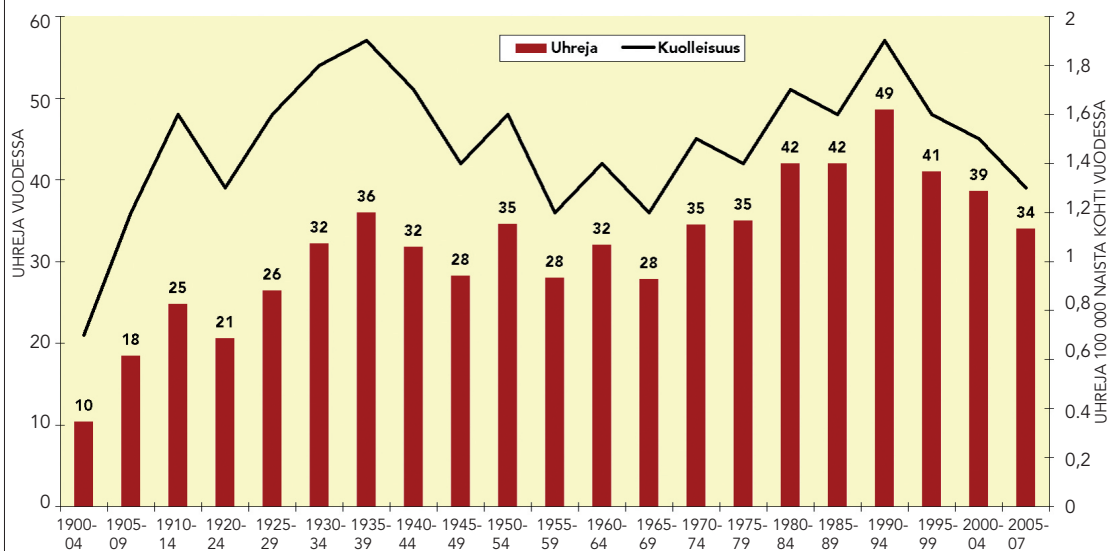
vuosina 2003–2007 31 naista (17 prosenttia uhreista), heistä 12 oli vanhempiensa surmaamia lapsia. Aikuisiin kohdistuneissa rikoksissa uhrina oli yleensä tekijän äiti (muutamassa tapauksessa sisar), ja niistä yli 40 prosentissa tekijä todettiin oikeudessa syyntakeettomaksi. Rikoksista huomattava osa oli siten vakavasti mielisairaiden henkilöiden tekemiä ja heidän sairauteensa liittyviä. Päihteiden käyttöä näiden rikosten yhteydessä esiintyi harvoin ja rikososapuolten sosioekonominen taustajakauma ei juuri eronnut väestön keskimääräisestä. Naisten riski joutua mielisairauksiin liittyvän lähisuhdeväkivallan uhriksi on sinänsä moninkertainen miehiin verrattuna, vuosina 2003–2007 tällaisissa rikoksissa surmattiin

17 naista, mutta ainoastaan neljä miestä. Puolisonsa mielenhäiriössä surmaamaksi ei ajanjaksolla joutunut yksikään mies.

TEKIJÄ HARVOIN PERHEPIIRIN ULKOPUOLELTA

Perhepiirin ulkopuolella naisiin kohdistuu henkirikoksia suhteellisen harvoin ja tekijänä on tällöin lähes aina uhrille ennestään tuttu mies. Vuosina 2003–2007 kaikkiaan 36 naista joutui lähipiirinsä ulkopuolisen henkilön surmaamaksi. Surmaaja oli uhrille ennestään täysin tuntematon vain neljässä rikoksessa. Naisiin lähipiirin ulkopuolella kohdistuvat henkirikokset liittyvät usein osapuolten keskinäiseen päihteiden käyttöön, myös kytkös yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen on rikoksissa vahva.

Kuvio 2. Vuosittain henkirikoksissa surmattujen naisten määrä ja kuolleisuuden asukaslukuun suhteutettu taso Suomessa 1900–2007 (Verkko 1948; Tilastokeskus).

Maahanmuuttajataustaisten naisten riski joutua henkirikoksen uhriksi oli vuosina 2003–2007 kaksinkertainen kantaväestön naisiin verrattuna.

SOSIAALINEN SYRJÄYTYMINEN NÄKY

Naisten riskissä joutua henkirikoksen uhriksi erot väestöryhmien välillä ovat suuret. Viime vuosina työttömien työkäisten naisten kuolleisuus henkirikoksiin on ollut yli yhdeksänkertainen työelämässä oleviin verrattuna ja viisinkertainen naisten keskihenkilökuolleisuuden nähden. Kaikista viime vuosina surmatuista työkäisistä naisista runsaat 45 prosenttia on ollut työttömänä, varhaiseläkkeellä tai laitoksissa, kun taas työelämässä ikäryhmän uhreista on ollut 35 prosenttia. Sosiaalinen syrjäytyminen näkyy erityisesti parisuhdeväkivaltaan liittyvissä tai perhepiirin ulkopuolella tapahtuvissa henkirikoksissa – muuhun perheväkivaltaan liittyvissä surmissa sen sijaan suhteellisen harvoin.

EHKÄISYKEINOT KÄYTTÖÖN KOLMESSA ERI RISKIRYHMÄSSÄ

Kaiken kaikkiaan naisiin kohdistuvasta henkirikollisuudesta on Suomessa tällä hetkellä löydettävissä kolme selväpiirteistä riskiryhmää.

Valtaosa rikoksista, nimenomaan parisuhdeväkivaltaan liittyvistä tai perhepiirin ulkopuolella tapahtuvista, kytkeytyy kiinteästi alkoholin ongelmakäyttöön ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Osapuolten suhdetta niissä leimaa yleensä pitkään jatkunut fyysinen ja verbaalinen – pääsääntöisesti uhriin kohdistunut – väkivalta jo ennen rikosta. Tästä johtuen niitä voi harvoin pitää yllätyksellisinä. Siten nimenomaan parisuhdeväkivaltaan liittyvät henkirikokset olisivat todennäköisesti usein ennalta ehkäistävissä

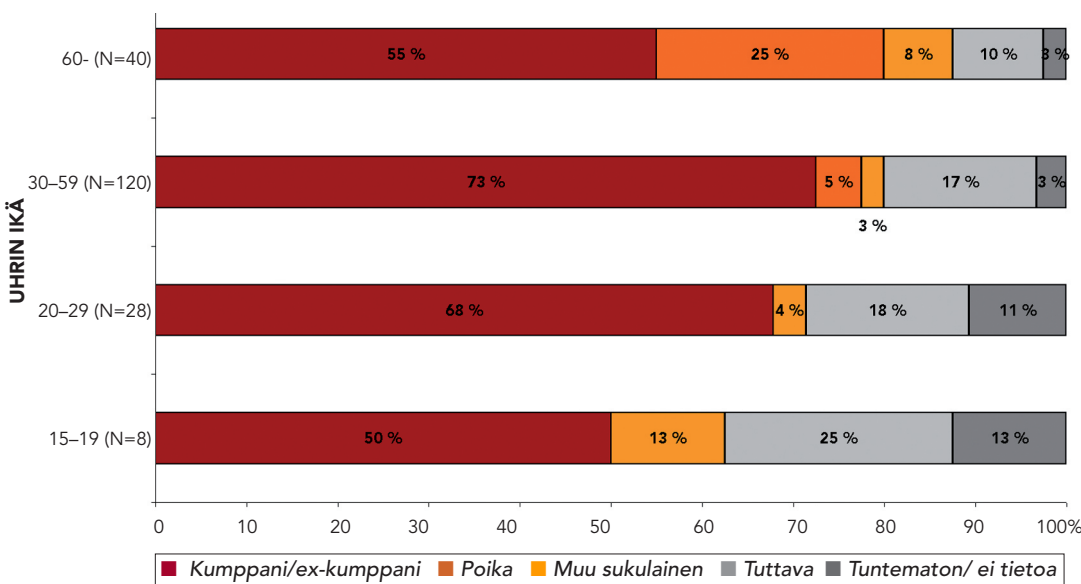
oikea-aikaisella ja tehokkaalla ympäristön ja viranomaisten puuttumisella. Toisaalta merkittäviä, pysyviä muutoksia näiden rikosten määrään ja sitä kautta naisiin kohdistuvan henkirikollisuuden kokonaisuuteen ei meillä ole mahdollista saada aikaan puuttumatta riskiryhmän keskeisiin ongelmiin: syrjäytymiseen ja päihitteiden ongelmakäyttöön.

Toinen selvä riskiryhmä ovat väkivaltaisten, vakavasti mielisairaiden henkilöiden omaishoitajat. Mielisairaiden tekemien henkirikosten uhrit ovat valtaosin heidän vaimojaan tai äitejään: naisilla on merkittävästi miehiä suurempi riski joutua tällaisten henkirikosten uhreiksi. Huomattavassa osassa näitäkin rikoksia tekijä on oirehtinut jo ennen rikosta, nykyistä parempaan ennaltaehkäisyyn

olisi siten periaatteessa mahdollisuuksia.

Kolmas erityinen riskiryhmä näyttää olevan maahanmuuttajanaiset. Rikosten absoluuttinen määrä on toistaiseksi ollut pieni johtuen ryhmän pienestä koosta, mutta ainakin katsauskaudella maahanmuuttajanaisten riski joutua henkirikosten uhriksi oli poikkeuksellisen korkea. Maahanmuuttajataustaisten naisten riski joutua henkirikoksen uhriksi oli vuosina 2003–2007 kaksinkertainen kantaväestön naisiin verrattuna, sen sijaan maahanmuuttajamiesten riski ei eronnut lainkaan kantaväestöstä. Pääosassa rikoksia kyse oli etnisten ryhmien sisäisestä, parisuhde- tai muuhun perheväkivaltaan liittyneestä rikollisuudesta. Myös tämän ryhmän korkean uhriksi joutumisriskin taustalla oleviin tekijöihin on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Etnisten vähemmistöjen henkirikollisuus on merkittävä ongelma tällä hetkellä sekä muissa Pohjoismaissa että monissa Länsi-Euroopan maissa. Jos ongelmien taustalla oleviin tekijöihin ei meillä ajoissa puututa, tilanne voi kärjistyä tulevaisuudessa maahanmuuttajien määrän kasvaessa. ■

Kuvio 3. Tekijä aikuisiin naisiin kohdistuneissa henkirikoksissa 2002–2007 ikäryhmittäin.

Martti Lehti: Naiset henkirikosten uhreina 2002–2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 11/2009, www.optula.om.fi.

Kotouttaminen ehkäisee ennalta perheväkivaltaa

Väkivaltaa kokevan lapsen oireet samoja taustasta huolimatta

Maahanmuuttajien kotouttaminen ennaltaehkäisee myös perheväkivaltaa. Syrjäytyminen, kokemus ahdistetuksi ja uhatuksi tulemisesta sekä ahdistus saattavat purkautua aggressiivisina tekoina. Ja kun osallisuus suomalaiseen yhteiskuntaan on alussa heikkoa, avun hakeminen on vaikeaa. Syrjäytyneessä perheessä väkivallan uhrillakaan ei välttämättä ole riittävästi tietoa omista oikeuksistaan eikä tietoa tahoista, joiden puoleen kääntyä hätäissä.

– Meillä on ollut henkilöitä, jotka eivät ole tienneet Suomen käytännöistä yhtään mitään. Kotouttamisen resurssit ovat liian pienet, lastensuojelutyön esimies **Rina Reini-Laaksonen** Tampereen ensi- ja turvakodista moittii.

Kun maahanmuuttajaperheissä vielä luottamus viranomaisiin saattaa olla heikkoa, perheen tilanne voi jäädä piiloon liian pitkäksi aikaa.

– Ja kulttuuritausta voi olla sellainen, että omista ongelmista ei muille puhuta vaan ne ratkotaan perheen sisällä tai maasta karkottamisen uhalla saatetaan vaihtaa uhrin.

Ammattilaiset ovat tällöin avainasemassa väkivallan ehkäisemisessä ja uhrin auttamisessa. Heidän tulisi mahdollisimman varhain päästä tunnistamaan tulehtunut tilanne perheessä.

– Maahanmuuttajataustainen lapsi oireilee kuten muutkin perheväkivaltaa kohtaavat lapset. Mutta heillä saattaa

olla suurempi kynnys puhua ongelmasta kuin suomalaisilla, koska kieli, maan tavat ja perhelojaalisuus ovat esteinä.

Lapsen oireet saattavat kertoa joko häneen itseensä kohdistuvasta tai vanhempien välisestä väkivallasta. Jälkimmäinen tilanne ei ole lapselle yhtään helpompia kuin lapseen itseensä kohdistuva väkivalta. Aikuisten välinen väkivalta on lapselle yhtä traumatisoivaa kuin häneen itseensä kohdistuva kaltoin kohtelu.

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISET LAPSET KOKEVAT USEAMMIN VÄKIVALTA

Maahanmuuttajataustaisten perheiden lapset voivat siten joutua samojen väkivallan muotojen kohteiksi kuin kantasuomalaiset lapset kuten pari- ja perhesuhdeväkivallalle tai fyysiselle kuritukselle. Joidenkin tutkimusten mukaan he kuitenkin kokevat väkivaltaa useammin kuin kantasuomalaiset lapset.

– Isä, äiti tai vanhemmat sisarukset saattavat kohdella perheen pienempiä kaltoin. Hyvin moni kulttuuri on lapsikeskeinen ja lapsirakas: lapset ovat tärkeitä, heitä hellitään ja paapotaan. Ja on kova paikka aikuiselle huomata, kuinka hän itse satuttaa rakastamaansa lasta, Rina Reini-Laaksonen huomauttaa.

Maahanmuuttajataustaisen naisen aggressiivisella puolisollla ei suinkaan aina ole juuria muualla. Maahanmuuttajataustaisia perheitä koskevissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että parisuh-

deväkivallan tekijöistä runsas puolet on ollut maahanmuuttajataustaisia ja vajaa puolet suomalaisia.

– Kun parisuhteessa tulee ongelmia, isä saattaa muistuttaa lasta tämän ”erilaisesta” taustasta. Lapsi kohtaa rasismia omassa perheessään, kun hän saa kuulla kaiken pahan äidin kulttuuritaustasta ja äitikin saa silloin osansa.

Riidan loputtua lapselle vakuutetaan vanhempien rakkautta. Lapsen kohdistettu väkivalta on vanhempien läpikäymää kriisiä. Samoin pakolaisperheissä tai perheissä, joissa vanhemmat ovat paenneet aseellista konfliktia, saatetaan pyrkiä oikeuttamaan väkivaltaa perustelemalla sitä.

– Ja myös vähättelyä esiintyy: lapsen kokema pahoinpitely ei ole mitään verrattuna siihen, mitä vanhemmat ovat kokeneet kotimaassaan. Tällöin tarvitaan taho, joka sanoo lapselle, ettei väkivaltaa mikään oikeuta. Sinua ei kohdella oikein.

TIETOA, TUKEA JA VARHAISTA PUUTTUMISTA TARVITAAN

Väkivaltaa kokevat maahanmuuttajataustaiset lapset tarvitsevat nykyistä enemmän tietoa lapsen oikeuksista selkokielellä ja omalla kielellään. Vanhemmat tarvitsisivat kasvatus- ja toimintamalleja sekä tukea kasvatukseen. Sillä väkivallan kierre jatkuu usein sukupolvelta toiselle, jollei siihen puututa ajoissa. Puuttumisen kynnyksen tulisi madaltua.

– Mutta viranomaisia ei ole tarpeeksi

Rina Reini-Laaksosen mielestä Suomeen muuttavia varten tulisi painaa esitteitä tarjolla olevista palveluista mahdollisimman monella kielellä. Esitteissä tulisi myös neuvoa, miten toimia erilaisissa perhettä kohtaavissa tilanteissa.

puuttumaan tilanteisiin eikä liioin paikkoja, mihin perheet voitaisiin sitten sijoittaa. Maahanmuuttajalapsen tarvitsevat erityispalveluja. Ja perheille täytyy selvittää, että tarkoituksemme ei ole hajottaa

perheitä vaan auttaa, Rina Reini-Laaksosen muistuttaa.

Koulun mahdollisuudet tunnistaa väkivaltaa kohtaava maahanmuuttaja-taustainen lapsi ovat hyvät ja niitä tulisi

edelleen kehittää. On ensiarvoisen tärkeää ennaltaehkäisevää työtä, kun henkilöstö ammattitaidollaan ottaa puheeksi havaitsemansa huolen.

– Mutta kouluissa pitäisi myös selvittää lapselle esimerkiksi auttavien henkilöiden roolit: kuraattorin, terveydenhoitajan, opinto-ohjaajan ja muiden. Lasten kanssa täytyy istua alas ajan kanssa ja varmistaa, että he tuntevat hyvin koulu-ympäristönsä.

Myös päivähoitossa on mahdollisuuksia ennaltaehkäisevään työhön. Henkilökunta voi kehottaa isompia lapsia kertomaan, jos kotona on jotain vialla. Ja he voivat sanoa vanhemmille, että heille voi kertoa perheen ongelmista, jotta voidaan auttaa perhettä riittävän pian.

Neuvolat ovat yhtä lailla keskeisiä palvelupaikkoja, joissa vanhemmat ja lapset voivat saada tietoa ja tukea.

– Tällainen monella taholla tapahtuva tiedottamistyö voi auttaa niin paljon, että perheissä tilanteet eivät välttämättä pahene ja vakavia viranomaiskeinoja ei tarvita läheskään niin usein kuin nykyään. ■

Optulalta katsaus perheväkivallasta Suomessa

Verkkojulkaisussa esitetään eri lähteiden tietoja perheväkivallasta Suomessa. Perheväkivallan yleisyyttä suhteutetaan muuhun miesten, naisten ja lasten kokemaan väkivaltaan. Lopuksi esitellään lyhyesti perheväkivallan tutkimuskenttää ja sen katvealueita.

Katsauksesta selviää mm. seuraavaa:

- Tilanne, jossa parisuhdekumppani surmaa naisen, on toiseksi yleisin henkirikostyyppi; viidesosa henkirikoksista kuuluu tähän ryhmään. 4 % henkirikoksista on naisen puolisoonsa kohdistamia, 6 % vanhemman lapseensa kohdistamia ja 6 % muiden perheenjäsenten välisiä. Vuosittaisista henkirikoksista kolmasosa liittyy perhe- ja parisuhdeväkivaltaan.
- Poliisin tietoon tulleesta väkivallasta noin 12 % on perheväkivaltaa (9 % naisiin ja 3 % miehiin kohdistuvaa).
- Oikeustilaston mukaan vuonna 2007

poliisiin tietoon tulleista lievistä ja perusmuotoisista ruokakunnan sisällä tapahtuneista pahoinpitelyistä 71 % oli kohdistunut yli 15-vuotiaaseen naiseen, 15 % yli 15-vuotiaaseen mieheen ja 14 % alle 15-vuotiaaseen lapseen. Törkeissä pahoinpitelyissä ja henkirikoksen yrityksissä 50 % oli kohdistunut yli 15-vuotiaaseen naiseen, 42 % yli 15-vuotiaaseen mieheen ja 8 % alle 15-vuotiaaseen lapseen.

■ Vuoden 2006 kansallisen uhritutkimuksen mukaan 0,5 % naisista ja 0,2 % miehistä ilmoitti joutuneensa kuluneen vuoden aikana avo- tai aviopuolison tai vakituisen seurustelukumppanin fyysisen väkivallan kohteeksi.

■ Kansallisten uhritutkimusten mukaan naisiin kohdistunut perheväkivalta on vähentynyt hieman viimeisen neljännesvuosisadan aikana; miehiin kohdistunut on pysynyt melko vakaana. Naisuhritutkimusten

mukaan puolison harjoittama väkivalta on vähentynyt vuosina 1997–2005.

■ Poliisiin tietoon tulleet perheväkivaltapaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Keskeisenä syynä tähän on ilmoitusalttiuden kasvaminen ja poliisin ilmiöön kiinnittäminen huomio.

■ Lapsiin kohdistuva kuritusväkivalta on voimakkaasti vähentynyt 1988–2008.

■ Äidit kohdistavat lapsiin kuritusväkivaltaa hieman enemmän kuin isät.

■ Lasten kodissaan näkemä väkivalta on useimmin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa, ei äitiin tai isään kohdistuvaa.

■ Perheväkivallan eri muodot, kuten lapseen ja puolisoon kohdistuva väkivalta, ilmenevät usein samoissa perheissä. /RK

Venla Salmi, Martti Lehti, Reino Sirén, Janne Kivivuori & Mikko Aaltonen: Perheväkivalta Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 12/2009, www.optula.om.fi.

Suomalaisten vankiloiden turvallisuus vaihtelee

Haastattelututkimuksen yksi merkittävimmistä havainnoista oli vankilaturvallisuuden kirjavuus eri vankiloissa. Turvallisuuskäytäntöjen ohjeistus ja ilmenneisiin ongelmien reagoiminen vaihtelee suuresti vankiloittain. Eritasoisia turvallisuusongelmia ilmenee kaikissa vankiloissa, joissakin enemmän ja joissakin vähemmän, mutta niihin varautuminen ja niistä selviäminen on satunnaista ja vaihtelevaa. Artikkelissa nostetaan esiin muutamia vankilaturvallisuuden epäkohtia.

Rikosseuraamusviraston toimeksiannosta tehdyssä tutkimuksessa selvitettiin avo- ja suljettujen vankiloiden henkilökunnan ja vankien käsityksiä laitosten turvallisuuden tilasta kesällä 2007. Tulokset perustuvat 33 teemahaastatteluun. Lisäksi tutkijat tutustuivat vankiloiden turvallisuusjärjestelyihin henkilökunnan opastuksella. Tutkimuksen toteutti YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittikan instituutti HEUNI.

YK:n vankilaturvallisuudelle asettamat tavoitteet ja Euroopan neuvoston suositukset asettavat yleiset reunaehdot vankeinhoidolle. Oman arvioni perusteella useat YK:n ja EN:n suositusten säätelemät asiat on hyvin sisäistetty Suomessa. Kotimainen lainsäädäntö sääntelee vankeinhoitoa ja sen turvallisuusnäkökohtia yksityiskohtaisemmin. Vankeuslaki ja -asetus antavat määräyksiä vankiloiden ja vankien erityisestä turvallisuudesta ja työturvallisuus-, pelastus- ja poikkeustilalait puolestaan vankien ja vankiloiden yleisestä turvallisuudesta.

TURVALLISUUSSUUNNITTELU PUUTTEELLISTA

Vankiloiden turvallisuus suunnittelu on puutteellista, eikä koko organisaatiossa ole sisäistetty systemaattisen turvallisuus suunnittelun tärkeyttä. Tarkastelun perusteella parhain vankilan turval-

lusuunnitelma oli erittäin hyvä ja kattava. Sen sijaan vajavaisimmat turvallisuus suunnitelmat saattoivat olla 1–2 sivun mittaisia ja yksi tai kaksi kolmesta pääosios- ta puuttua kokonaan. Arvioinnin ulkopuolelle jäi 1/3 vankiloista, koska ne eivät toimittaneet suunnitelmiaan. Todennäköisesti useimmissa niistä ei suunnitelmia ole tehtykään.

Turvallisuus suunnitelmat ovat tärkeitä, sillä jokaisen vankilassa työskentelevän tulee tietää, miten yllättävissä tilanteissa reagoidaan, mistä saadaan apua, miten työntekijät ja vangit saadaan suojattua ja mistä saadaan viranomaisapua. Vankilan turvallisuudesta vastaavien tulee lisäksi tietää, miten vaaratilanteessa hälytyksen jälkeen toimitaan. Lisäksi erilaista vaara- ja poikkeustilanteissa käyttäytymistä on säännöllisesti harjoiteltava. Jokainen harjoitus tulee raportoida, sen kulku analysoida ja onnistumisista ja virheistä oppia.

Turvallisuus harjoitusten pitäminen vankiloissa on harvinaista ja henkilökunnan turvallisuuskoulutuksen taso ja osallistumisaktiivisuus vaihtelevat niin vankilan sisällä kuin vankiloittain. Vuosittain palo-, pelastus ja ensiapuharjoituksia sekä koulutusta henkilökunnalle järjestetään säännöllisesti vain harvoissa vankiloissa. Joissakin paikoissa valvontahenkilökunnalle pystytään

järjestämään voimankäyttö- koulutusta, jotta halukkaat voivat suorittaa ampuma-, pippurisuihke- ja patukka- koulutukset vaadittavin väliajoin. Yleistä vankiloissa on, että koulutus-, kuntoutus- ja sosiaalityö sektorin (KKS) työntekijät tai muut vankiloissa työskentelevät eivät saa mitään turvallisuuskoulutusta tai eivät osallistu harjoituksiin.

TOIMINTA EI OLE ENNAKOIVAA

Turvallisuustiedon keruu on vajavaista niin vankila-, alue- kuin organisaatiotasolla, mistä seuraa myös se, että tiedon analysoinnin ja turvallisuusennusteiden parissa ei työskentele kukaan. Turvallisuudessa organisaatio keskittyy vankilarikollisuuden torjuntaan ja tuottamaan jälkijättöisesti tilastoja sekä antamaan ohjeita jonkin ikävän vankilaturvallisuusongelman jäljiltä. Rikosseuraamusviraston turvallisuusosasto on kuin kulopaloja sammuttava palokunta eikä turvallisuusongelmia ennaltaehkäisevä palontorjunta.

Koko organisaation suurin turvallisuus haaste tulevaisuudessa onkin turvallisuuden laadullinen harmonisointi, kattava tiedon keruu, analyysi ja sen pohjalta tehtävät päätökset, jolloin koko organisaation turvallisuusajattelua ja käytäntöjä ohjaa ennakoi vuus, ei jälkijättöinen reagointi.

RAKENNUSTEN KUNNOSSA SUURET EROT

Myös vankiloiden rakenteellinen kunto vaihtelee suuresti. Toiset vankilat ovat moderneja uudisrakennuksia ja toiset vankilat ovat yli sata vuotta vanhoja Museoviraston suojelemia muinaisjään- nöksiä. Vankien säilytysvarmuudelle rakennuksen iällä ei näytä olevan merkitystä, mutta turvallisuuden ja toimintojen järjestämisen kannalta sillä on suuri vaikutus. Vanhat vankilat ovat ahtaita, ja niiden muunneltavuus on erittäin rajallista. Pienissä ja ahtaissa tiloissa vankeja on vaikea asuttaa ja henkilökunnan turvallisuutta on vaikea taata suositusten ja lakien vaatimalla tavalla. Myös turvatekniikkaa on vaikea sijoitella suojeltuihin ja kirjaviini rakennuksiin.

Uusissa vankiloissa nykyaikaiset turvallisuusvaatimukset on voitu ottaa huomioon jo rakennusvaiheessa. Samoin erilaisia vankitoimintoja voidaan toteuttaa paremmin väljemmissä ja helpommin muunneltavissa tiloissa.

Avovankiloiden turvallisuus on hyvin erilaista suljetuihin vankiloihin verrattuna. Avolaitoksissa vangit asuvat siviilimäisemmissä oloissa itse avattavine ovineen muurittomalla vankila-alueella, ja käyvät usein vielä töissä vankila-alueen ulkopuolella. Avovankiloiden alueella työskentelevien vankien käytettävissä on lisäksi modernit ja →

Mitä huonommassa kunnossa vangit ovat, sitä suurempi riski he ovat vankilan sisäiselle turvallisuudelle.

→ kyseiseen tuotantoon sopivat työtilat työkaluineen.

VÄLINEISTÖ VAIHTELEE

Virallista vankiloiden tai vankien turvallisuusluokitusta Suomessa ei ole. Haastattelujen perusteella korkean turvallisuustason suljeissa vankiloissa on kaasut, sähköt, aseet, käsiraudat, voimankäyttövälineet, kilvet jne. ja taito sekä valmius käyttää niitä. Matalamman turvallisuustason vankiloissa välineistöä, käyttövarmuutta ja koulutusta on vähemmän. Talosta ja henkilöstä riippuen henkilökunta kantaa turvallisuusvälineitä mukanaan ja osallistuu jatkuvaan turvallisuuden ylläpitoon vaihtelevasti. KKS-sektorin henkilöstö kantaa harvoin mukanaan henkilökohtaista hälytintä.

YHTEISTYÖSSÄ PARANNETTAVAA

Haastateltavien mukaan vankiloiden välinen yhteistyö turvallisuusasioissa vaihtelee. Yleinen piirre vankiloiden turvallisuusajattelussa ja käytännöissä on, että ne perustuvat henkilökohtaisiin suhteisiin ja verkostoihin. Yleinen linja on, että vankilat tiedottavat hyvistä ja huonoista turvallisuuteen liittyvistä asioistaan hallinnossa ylöspäin huonosti ja satunnaisesti; yleensä asiat tulevat ilmi kiertoteitse. Vankilat tekevät yhteistyötä lukuisten eri viranomaisten kanssa. Eri-

tyisen hyvin yhteistyö toimii poliisin kanssa ja koiratoiminnassa.

VANKIEN KUNTO RISKI TURVALLISUUDELLE

Myös vankien kunto ja määrä sekä rikosten luonne vaihtelevat suuresti. Haastateltavien mukaan kasvava trendi 2000-luvulla on ollut vankien huonontunut fyysinen ja henkinen kunto heidän tullessaan vankilaan. Mitä huonommassa kunnossa vangit ovat, sitä suurempi riski he ovat vankilan sisäiselle turvallisuudelle. Haasteena on, miten vajaakuntoiset vangit saadaan majoitettua ja mukaan toimintoihin itselleen ja muille turvallisesti.

Myös vankien tausta Suomen vankiloissa on muuttunut yhä kansainvälisemmäksi. Pelkästään Vantaan vankilassa tuomiotaan suorittaa yli 60 ulkomaalaista vankia. Vankien vastaanotto tapahtuu 20 eri kielellä ja henkilökunta puhuu äidinkielenään ainakin kahdeksaa eri kieltä.

Huolta aiheuttaa myös todellisuus, jossa vankiloista on tulossa yhä enenevässä määrin pelkkäajien ja pärjääjien laitoksia, joissa 10 prosenttia asukkaista sanelee 90 prosentin majoituksen ja kuntoutuksen sekä uhmaa yhä enemmän henkilökuntaa ja heidän perheitään.

Haastattelujen perusteella vankilan päivittäistoimintojen ohjaaminen on vakaata ja muutoksien tekeminen vaike-

aa. Jokaiselle eri syistä toisistaan erillään pidettävälle vankiryhmälle tulee olla ulkoilut, ruokailut ja muut toiminnot, eivätkä ne voi olla samaan aikaan samoissa tiloissa. Palapelin yhteensovittaminen on tarkkaa ja työlästä, mutta turvallisuuden kannalta äärimmäisen tärkeä asia.

Haastatteluissa nousi turvallisuuden haasteeksi, että vankila-aikana vankia pitäisi sekä kuntouttaa että samalla rangaista. Vankiloista johdetaan ja tehdään vankilan ulkopuolella tapahtuvia ja ulkomaailmaan kohdistuvia rikoksia aivan kuten niitä tehdään vankilan sisälläkin. Vankilassa solmitaan rikoskumppanuuksia, joita hyödynnetään jo vankeusaikana ja myös vapautumisen jälkeen.

ORGANISAATIO- UUDISTUKSEN HAASTEET

Uuden vankeuslain myötä vankeinhoidon organisaatioita ja työntekijöiden toimenkuvaa on uudistettu voimakkaasti viime vuosina ja muutoksen vankilaturvallisuudelle tuomia lopullisia etuja ja haittoja on vielä vaikea nähdä. Organisaation kannalta keskeinen tulos on, että alueiden, vankiloiden ja käytäntöjen eriytyminen jatkuu ja aiheuttaa turvallisuusongelmia tulevaisuudessa. Vankiloiden henkilökunta stressaantuu ja väsy yhä enemmän samalla kun työmäärä ja valvottavien vankien määrä kasvaa. Alue-

eellisiä eroja koordinoivan ja turvallisuutta yhdistävän virkamiesketjun luominen on kuitenkin vielä kesken, ja valtakunnallisen turvallisuusstrategian laatiminen on vasta alussa. Turvallisuusajattelun siirtäminen yksilötasolta yhteisötasolle koettiin haastavaksi ja jo uuden henkilöstön koulutuksessa huomioon otettavaksi asiaksi. ■

Mika Junninen: Suomalaisten vankiloiden turvallisuus. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 5/2008. HEUNI. Publication Series No. 58.

Pelkääjävangit – ongelman syitä ja ratkaisukeinoja

Vuonna 2008 Suomen vankiloissa oli päivittäin keskimäärin 201 omasta pyynnöstään erillään asuvaa vankia. Viiden vuoden aikana pelkääjävankien määrä on kaksinkertaistunut. Vankiloiden ilmoittamiskäytäntöjen eroista johtuen pelkääjiä lienee todellisuudessa selvästi ilmoitettua enemmän. Nämä ns. pelkääjävangit työllistävät ja aiheuttavat kustannuksia vankiloissa. Pelkääminen hankaloittaa myös rangaistusajan suunnitelmien toteuttamista. Pelkäämisen syitä ovat mm. huumausaineisiin liittyvät velat, vangin toimiminen todistajana toista vankia koskevassa rikosprosessissa tai vangin menneisyyteen liittyvä seksuaalirikos.

Erillään asuvan vangin yhteiskunnalle aiheuttamat kustannukset ovat arviolta kolminkertaiset verrattuna tavallisella asunto-osastolla asuvaan vankiin. Erillään asuville vangeille on lähtökohtaisesti järjestettävä samat toiminnot kuin muillekin vangeille: ruokailut, ulkoilut, terveydenhuolto, erityistyöntekijöiden työpanos, vapaa-ajan toiminnot ja koulutus/työtoiminta. Tavoitteista huolimatta omasta pyynnöstään erillään asuva vanki ei saa yhtä hyviä mahdollisuuksia työhön, kuntoutumiseen ja koulututtamiseen kuin asunto-osastolla oleva vanki. Pelkääjävankien asuttaminen matkaselleihin tai suljetulle osastolle sellisiin jopa kuukausien ajaksi eristettyinä ei ole myöskään tarkoituksenmukaista.

Valtionhallinnon tuottavuusohjelma on osaltaan aktivoinut etsimään pelkäämisongelmaan muitakin ratkaisuja kuin erillään asuttaminen. Nykyisin rakenteellisina ratkaisuinä ovat sisäises-

ti eriytyneemmät vankilat tai aiempaa johdonmukaisempi vankiloitten välinen työnjako, jossa erillään asuville vangeille suunnataan erilaisia osastoja, työpaikkoja tai päihde- ja kuntoutusohjelmia. Osastoidut vankilat, perusteellinen sijoittelutoiminta ja nopeasti toimiva vankisiirtojärjestelmä eivät kuitenkaan yksin riitä ratkaisemaan kasvavaa ongelmaa. Jo taloudellisesti on välttämätöntä pohdita myös niitä keinoja, joita vankilan sisäisesti on hyödynnettävissä.

PELKÄÄMINEN LAISSA

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus turvallisuuteen. Vankeusrangaistusten täytäntöönpano on vangin kannalta turvallista silloin, kun hän voi suorittaa rangaistuksensa ilman väkivaltaa tai sen uhkaa. Vankeuslain mukaan vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeu-

dettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen (1 luku 3 § 2 mom.).

Vangille on varattava hänen pyynnöstään mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään muista vangeista, jos vangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhatuna tai jos erillään asumiseen on muu hyväksyttävä syy (VL 5 luku 3 § 1 mom.). Hallituksen esityksen (263/2004 vp) mukaisesti säännös velvoittaa viranomaisia järjestämään vangille mahdollisuuden asua erillään muista vangeista, mutta perustellun syyn osalta jää harkintavaraa. Muulla hyväksyttävällä syyllä tarkoitetaan esimerkiksi vankiin kohdistunutta painostusta, joka voi perustua vangin rikoksen laatuun tai vangin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin kuten etniseen alkuperään. Vangin kokema kiusaaminen on myös lain mukaan hyväksyttävä peruste erillään asumiselle.

→ Useimmiten vangit pyytävät henkilönnalta kirjallisella asioimislomakkeella lupaa saada asua erillään muista vangeista. Vangin kanssa keskustellaan ja pyritään selvittämään, onko tähän perusteltu syy. Vangin ilmoitus pelkäämisestä ei ole riittävä, vaan sen lisäksi edellytetään jollakin tavoin todennettavissa olevia perusteluja. Tällainen voi olla esimerkiksi poliisilta saatu varmistus uhkauksista esitutkinnan tai tuomioistuininprosessin aikana.

Perusteltua syytä tulee pohtia tapauskohtaisesti. Käännettyä todistustaakkaa, eli sitä että vangilla itsellään olisi velvollisuus näyttää toteen perusteltu syy, ei voitane yksistään soveltaa pelkäämis-tilanteisiin, koska pelon tunne voi olla vaikea todentaa. Vangin edun mukaista on kuitenkin tuoda vankilaviranomaisten tietoon kaikki asumispäätökseen mahdollisesti vaikuttavat seikat, sillä usein vaarana on perustellun syyin jääminen näyttämättä.

PELKÄÄMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

Vankeinhoitolaitoksen tilastot osoittavat vankien välisen väkivallan lisääntyneen hieman¹. Kansainvälisten tutkimusten mukaan väkivaltatilastojen perusteella ei voida välittömästi tehdä johtopäätöksiä väkivallan vaikutuksesta pelkäämiseen. Esimerkiksi vuonna 2002 Englannin vankiloissa tehdyn tutkimuksen mukaan yli 80 prosentissa tappeluista ja päällekkarkauksista kyse ei ollut kiusaamisesta. Vankitietojärjestelmän aineiston mukaan – käsittää Suomen vankiloissa 2007–2008 tehdyt ilmoitukset – väkivaltatilanteista puolet oli pahoinpitelyjä ja loput tappeluja tai sanallisia uhkaamisia. Tilastojen arvioimista vaikeuttaa päällekkarkaus-tilanteiden erilainen tulkinta ja vankiloiden väliset erot kirjaamiskäytännöissä.

Vangit saattavat perustella pelkäämistä mm. sillä, etteivät halua pilata väkivallalla mahdollisesti tulevaa avolaitossijoitusta tai muutoin aiheuttaa vaikeuksia vankeusaikana. Ennalta ilmoitettu väkivallan uhka ja mahdollinen yhteenotto tulee ottaa huomioon asiaa selvitetessä siten, että se ei haittaa ilmoittajan mahdollista jatkosijoitusta.

Vanki A suoritti elinkautista vankeus-

rangaistusta. Vanki oli normaalilla osastolla vajaan viikon, jonka jälkeen siirtyi omasta pyynnöstään asumaan erillään muista. A kertoi halunneensa asumaan rauhallisempaan paikkaan. Hän myönsi osastolla olleen riitaja, mutta ei halunnut kertoa niistä tarkemmin. A sanoi kuitenkin pelkäävänsä konfliktien syntymistä. A vaikutti tottuneelta asumaan erillään muista vangeista eikä halunnut palata osastolle. Hän kertoi odottavansa sijoittelua, joka voisi ratkaista tilanteen. Myöhemmin hänet siirrettiin toiseen suljettuun vankilaan.

Velkaantunut pelkääjävanki on usein hyvinkin tietoinen, keitä muita vankeja tavallisella asunto-osastolla asuu ja väittää, että velkojen takia asuminen siellä on mahdotonta. Jos vanki on kuitenkin valmis siirtymään läheiseen avolaitokseen, eikä usko velkojen olevan siellä ongelma, ei erillään asumiseen ole perusteltua syytä. Pelkääminen ei siis saisi olla avolaitospaikan myöntämisen peruste.

Vanki B:n osalta kokeiltiin asunto-osastolle sijoittamista. Syytä tiettyjen vankien välttelyyn oli B:n mukaan aiemmin toisessa vankilassa tapahtunut velkaantuminen. B kykeni osallistumaan vankilassa järjestettävään toimintaan, kun ensin varmisti ennakkoon keitä muita olisi mukana. Yhteisessä ruokalassa B ei ruokaillut eikä muutoinkaan poistunut tarpeettomasti sellistään. Osaston puhelimesta soittaminen ja ulkoilu onnistuivat, jos hän vältti tiettyjä vankeja ja kesti solvaamista. B turvasi voimakkaasti henkilökuntaan. Vartijat osallistuivat merkittävästi myös vangin toimintojen suunnitteluun.

Vanki voi kokea rikokseen tai etniseen alkuperään liittyvää painostusta, minkä vuoksi asunto-osastolla oleminen voi olla hankalaa tai jopa mahdotonta.

Vanki C sijoitettiin turvallisuusyistä Pyhäselän vankilaan. Hän yritti asua tavallisella osastolla, mutta seksuaalirikostaustan paljastuttua se kävi mahdottomaksi. Myös edellisessä sijoitusyksikössään C oli joutunut ongelmiin, kun oli kertonut rikoksesta. C muutti vastaanotto-osastolle välttääkseen konflikteja. C kertoi tulevansa toimeen muiden vankien kanssa, jos häntä ei ärsytetä. Hän oli

mukana yhdellä kurssilla, jossa selviytyi muiden erillään asuvien vankien kanssa hyvin.

Vanki D asui tavallisella osastolla ilman suuria ongelmia. Hän oli kuitenkin saanut uhkailuja, jotka olivat kohdistuneet myös perheeseen. D:n mukaan syytä oli etninen tausta, esimerkiksi asumisjärjestelyissä romanivangeilla on vaikeampaa kuin muilla. D:n mielestä myös vankilassa olevat rikollisliigan jäsenet olivat häntä vastaan. D ei syönyt ruokalassa, vaan ruoka toimitettiin selliin. Hän ei myöskään voinut soittaa vankien puhelimesta yleisinä soittoaikoina. Henkilökunta teki vangin turvallisuuden takaamiseksi poikkeusjärjestelyjä. D tunsu saavansa turvaa vartijoilta, joskaan kaikki eivät näyttäneet ymmärtävän hänen tilannettaan. Myöhemmin avolaitoksessa D selvisi ongelmitta.

Esimerkkien vangeilla oli ongelmia asumisjärjestelyissä Pyhäselän vankilassa syksyllä 2008.

RATKAISUEHDOTUKSIA PELKÄÄJÄVANKIEN ONGELMAAN

Lainsäädäntömme on kehittynyt yksilön perusoikeuksia ja valinnanvapautta korostavaan suuntaan. Vankien yksilöllistyminen näkyy esimerkiksi osallistumisvelvollisuuden toteutumisessa. Viimeaikaisten tilastojen perusteella vangit osallistuvat tuntimääräisesti hyvin vankilassa järjestettäviin toimintoihin, mutta osallistumisaktiivisuus ei jakaudu tasaisesti. Samoin eri laitosten välillä on osallistumisessa selviä eroja. Vankeuslain osallistumisvelvollisuus on käytännössä lähes merkityksetön eikä se epätasaisesti toteutuessaan auta pelkäämisongelman ratkaisemisesta. Mitä enemmän vangit voivat vetäytyä kollektiivisista toiminnoista yksityiselle alueelle, sitä enemmän he alkavat pelätä muita vankeja. Usein samat vangit pelkäävät kaikenlaisia sosiaalisia tilanteita. Lainsäädännöllä voitaisiin vaikuttaa osallistumisvelvollisuuden toteutumiseen, mutta nykyään se ei anna osallistumisen lisäämiseen keinoja.

Omasta pyynnöstään erillään asuvien vankien tilanteen helpottamiseksi on erityisesti Britanniassa ja Australiassa kokeiltu vankien välistä uhkailua ehkäise-

Vankien välisten valtasuhteiden tasapainottamisessa ennakoiva restoratiivinen malli, nollatoleranssi ja anti-bullying-strategiat ovat kokeilunarvoisia keinoja.

viä toimintaohjelmia, joissa henkilökunta sitoutuu vankien välisten hierarkioiden johdonmukaiseen purkamiseen. Tällöin pelkääjänveikeksi ei automaattisesti siirretä muualle, vaan heidän tilanteensa selvitetään perusteellisesti ja tarvittaessa osastolta siirretään uhkailijat. Toimintamallien taustalta on löydettävissä nollatoleranssijattelua ja metodeja, joita on sovelluttu koulukiusaamiseen puuttumisessa. Englannin vankiloissa on käytetty myös ns. anti-bullying-strategioita estämään kiusaamista ja mahdollistamaan sääntöjä rikkoneen vangin rankaisemisen tai siirtämisen toiseen vankilaan.

Restoratiivista eli korjaavaa oikeutta mukaillen kiusaamista ja pelkäämistä tulee käsitellä henkilökunnan johdolla siten, että paikalla ovat konfliktin molemmat osapuolet. Henkilökunnalla tulee olla matala kynnyksellä järjestää keskustelua ja vankien kanssa, sillä pieniin asioihin puuttumalla voidaan ennakoita vasta syntymässä olevia konflikteja ja kiusaamistilanteita. Sosiaalinen vuorovaikutus on tärkeää, koska vangeilla ei välttämättä ole keinoja ristiriidan selvittämiseen muuten kuin fyysisesti. Henkilökunnan aktiivisuudella taataan myös se, että pelkääjästä ei tule toisten ilmiantajaa vankiyhteisössä. Tosin kiusaamiseen ja uhkailuun puuttumista vaikeuttaa toisinaan se, että kiusaaja voi itsekin olla jonkun kiusaama.

Vastuullistamisstrategiaa mukaillen epävirallista kontrollia tulee myös hyödyntää pelkäämisongelman ratkaisemisessa. Vankipopulaation hierarkian huipulla oleville vangeille tulee antaa mahdollisuus tuoda oma näkökulmansa asiaan ja samalla henkilökunta kertoo säännöt, asiat joihin puututaan ja mahdolliset sanktiot. Kyse on aktiivisesta vuorovaikutuksesta vankien kanssa.

Konfliktitapauksessa uhkaajaan voidaan kohdistaa kurinpidollisia toimia.

Ongelmana on kuitenkin kostonkierre sekä näytön ja todistelun vaikeudet. Uhkaamisiin voidaan kurinpidolla puuttua tehokkaammin, jos tärkeän yleisen tai yksityisen edun nojalla salataan esimerkiksi tarkat tiedot uhkaamisesta ja uhastusta. Juridinen ongelma on kuitenkin siinä, miten rikkomuksesta epäilty vanki voi puolustautua, jos ei tiedä tarkalleen, mistä häntä epäillään. Julkisuuslain 11 §:n mukaan hakijalla, valittajalla sekä muulla asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Asianosaisella, hänen edustajallaan ja avustajallaan ei kuitenkaan ole tiedonsaantioikeutta asiakirjaan, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta erittäin tärkeää yksityistä etua. Tärkeän yleisen tai yksityisen edun selvittäminen edellyttää siten tapauskohtaista kokonaisharkintaa. Esimerkiksi Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa (23.3.2005) Jokelan vankilan johtaja oli menetellyt lainmukaisesti, kun oli jättänyt luovuttamatta pahoituspöytäkirjoja liittyneitä asiakirjoja siitä epäillylle vangille. Kysymys oli erittäin tärkeästä yksityisestä edusta, koska tapauksessa oli perustellusti varmistettava yksilön turvallisuus.

HYVIKSI TODETUT KEINOT OTETTAVA KÄYTTÖÖN

Pelkäämisongelma ei selity pelkästään vankien välisen väkivallan ja väkivaltarikkomuksista annettujen kurinpitovangastusten lisääntymisellä, vaan se liittyy vahvasti vankiloiden toimintakulttuuriin. Vankilan oma toimintakulttuuri ratkaisee, miten kiusaamiseen halutaan puuttua ja puututaan. Vankilan sisäisiä voimavaroja ja erilaisia toimintamalleja voidaan hyödyntää pelkäämiseen puuttuttaessa. Haastattelujen perusteella henkilökunnalla on

ratkaiseva rooli vankien välisten valtasuhteiden tasapainottamisessa, sillä vangit luottavat ja turvaavat henkilökuntaan.

Oleellista on kuitenkin aina, että henkilökunta osaa käyttää kokonaisharkintaa, kun tekee vangille erillään asumisesta perustellun päätöksen. Arvioinnissa vankilaviranomaisen tulee punnita konkreettisia tietoja pelkäämisen taustatekijöistä. Tässä voi soveltaa todistusharkinnan periaatteita.

Vankien välisten valtasuhteiden tasapainottamisessa ennakoiva restoratiivinen malli, nollatoleranssi ja anti-bullying-strategiat ovat kokeilunarvoisia keinoja. Nämä mallit edellyttävät kuitenkin henkilökunnalta ennakoivaa ja oma-aloitteista toimintatapaa. Myös kurinpitomenettelyä voidaan käyttää vankilan sisäisenä keinona kiusaamistilanteisiin puuttuessa. Lisäksi julkisuuslain mahdollistama tiedonsaannin rajoittamista voidaan hyödyntää uhrin aseman turvaamisessa ja kostonkierteen ehkäisyssä. Lainsäädäntöä puolestaan olisi tärkeää kehittää vankien osallistumisvelvollisuuden osalta kollektiivista toimintaa suosivampaan suuntaan, jotta yksilöt eivät erkaantuisi liikaa yhteisistä toiminnoista. ■

Lähteet saa kirjoittajilta samuli.laulumaa@om.fi ja marika.yla-maihaniemi@joensuu.fi. Laulumaa on Pyhäselän vankilan johtaja ja Ylä-Mäihäniemi tutkija Joensuun yliopistossa.

¹ Vuonna 2005 väkivaltarikkomuksista kurinpitovangastuksen saaneita oli 116, vuonna 2006 117, vuonna 2007 132 ja vuonna 2008 171 vankia. Virheitä tilastoinnissa aiheuttaa usean kurinpitovangastuksen mahdollinen käsittely samalla kertaa ja vankeuslakiin 2006 tehty muutos mahdollisuudesta rankaista tutkintavankia kurinpidollisesti. Vuodesta 2007 lähtien on tilastoitu kaikki kurinpitovangastukset, kun aiemmin tilastoitiin kunkin kurinpitokäsittelyn tärkein rikkomus.

Tilastolliselle ennustamiselle tarvetta rikosseuraamusalalla

Kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa joudutaan usein tukeutumaan ennusteisiin. Niiden taso vaihtelee rikollisuuden määrän ennustamisesta yksittäistä henkilöä koskeviin ennusteisiin. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksessä joudutaan ennustamaan sitä, suorittaisiko tuomittu kyseisen rangaistuksen. Myös sitä arvioidaan, tarvitseeko alle 21-vuotiaana ehdolliseen vankeuteen tuomittu tehosteeksi valvontaa. Vankeinhoidossa tarvitaan ennusteita päätettäessä mm. vangin sijoittelussa laitoksessa, vangin osallistumisesta kurssille ja kuntoutukseen, poistumisluvista, koevapaudesta ja siitä, vapautetaanko vanki ehdonalaiseen vapauteen valvonnassa. Yleensä ennusteet perustuvat päätöksentekijän omiin kokemuksiin. Tähän liittyy monia ongelmia.

Yksilön tekemästä ennusteesta käytetään termiä *clinical prediction*. Arvio yhdyskuntapalveluun soveltumisesta on esimerkiksi päätöksentekijän omasta ennustuksesta. Vastaavasti tilastollisten menetelmien ja aineistojen avulla tehdystä ennusteesta käytetään kriminologiassa termiä *actuarial prediction*.

Ennusteisiin, jotka perustuvat päätöksentekijän omiin kokemuksiin, liittyy monia ongelmia. Ensinnäkin yksilön tekemät ennusteet ovat subjektiivisia ja usein oikeaksi todistamattomia. Esimerkiksi jokin tekijä, jonka päätöksentekijä kokee merkittäväksi, ei tilastollisesti tarkasteltuna ennusta lainkaan kyseistä ilmiö-

tä. Toiseksi yksilön päätöksenteosäännöt eivät ole muiden havaittavissa. Silloin ei voida olla varmoja, että samanlaisia yksilöitä kohdellaan samalla tavoin eri päätöksentekijöiden ratkaisuisissa. Tämä voi vaarantaa päätöksen kohteena olevien yhdenvertaisen kohtelun. Kolmanneksi riskiarvioissa on vaikea erottaa eri riskitasoja, sillä yleensä ennusteet ovat kyllä/ei riskiä tai korkea/matala riski -tyyppisiä. Neljänneksi yksilön tekemisissä päätöksissä ja ennusteissa ei osata käsitellä kaikkea relevanttia informaatiota.

Näitä ongelmia voidaan vähentää tilastollisten ennusteiden käytöllä. Tällöin esimerkiksi päätöksenteon läpinäkyvyys ja yhdenvertaisuus

paranevat. On syytä korostaa, että tilastolliset ennusteet voivat olla ainoastaan apuvälineenä yksilön päätöksenteossa, koska viime kädessä päätöksen tekee esimerkiksi kriminaalihuoltolaitoksen työntekijä. Tällöin puhutaan sopeutetusta tilastollisesta ennusteesta, jossa päätöksentekijä ottaa päätöksenteossa huomioon tekijät, jotka eivät sisälly tilastolliseen ennusteeseen.

APUA OIKEANLAISTEN TUKITOIMIEN VALINTAAN

Tilastollisessa ennustamisessa yksilön taustatekijöiden avulla ennustetaan kiinnostuksen kohteena olevaa ilmiötä tilastollisin menetelmin. Yksilötason ennusteissa taustatekijät jaetaan staattisiin ja dynami-

siin tekijöihin. Dynaamisilla tekijöillä tarkoitetaan tekijöitä, joihin voidaan vaikuttaa, kuten päihdeongelma, toimeentulo-ongelma ja asenteet. Toisiin dynaamisiin tekijöihin, kuten asunnottomuuteen, voidaan vaikuttaa nopeastikin. Vastaavasti osa dynaamisista tekijöistä on sellaisia, joiden muuttaminen kestää kauan (esim. persoonallisuushäiriöt, päihdeongelma). Staattiset tekijät ovat ominaisuuksia, joihin ei voida enää vaikuttaa toimenpideohjelmin. Tällaisia ominaisuuksia ovat ikä, sukupuoli ja aikaisempi rikoshistoria. Dynaamisten tekijöiden sisällyttäminen tilastolliseen ennustemalliin auttaa mm. pohdittaessa, mihin tekijään kannattaa keskittyä, jotta tar-

Jo nykyisin olemassa olevien tilastoaineistojen avulla voi tuottaa lisäinformaatiota päätöksen- tekijöiden tueksi.

kasteltua riskiä voitaisiin pienentää esimerkiksi tukitoimien avulla.

Tilastollisten ennusteiden avulla rikollisia voidaan luokitella monella tapaa. Riskiperiaatteen mukaan intensiivistä interventiota tarjotaan korkean riskin rikollisille. Vastaavasti matalan riskin rikollisille osoitetaan vähemmän intensiivistä toimenpidettä. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelussa riskiperiaatteen mukainen toiminta tarkoittaisi sitä, että korkean keskeytymisriskin tuomittuja valvottaisiin tuomion aikana toisia enemmän.

Tarveperiaatteen mukaan toimenpideohjelmaa suunnataan niille, jotka kyseistä ohjelmaa tai toimenpidettä tarvitsevat. Vastaavuusperiaatteen mukaan tuomitun persoonallisuustekijät sekä hänen kykynsä ja oppimistyylinsä on otettava huomioon toimenpideohjelmaa ja intensiteettiä valittaessa. Jollei toimenpide pureudu oikeisiin tarpeisiin (tarveperiaate) oikeanlaisella intensiteetillä (riskiperiaate), toimenpiteen vaikutus voi olla vähäinen.

Ammatillisen harkinnan periaatteen mukaan tilastolliset ennusteet kuvaavat aina keskimääräistä käyttäytymistä, eivätkä ota huomioon yksilökohtaisia eroja. Sen vuoksi empiiristen mallien tuottamat ennusteet voivat olla vain apuvälineenä yksilöä koskevassa päätöksenteossa. Lopullisessa päätöksenteossa on huomioitava yksilökohtaiset tekijät, joita ei ole kontrolloitu empiirisessä ennustemallissa.

TILASTOMALLI TOIMI YKP:N KESKEYTYMISEN ENNUSTAMISESSA

Väitöskirjattutkimuksessani selvitin, kuinka hyvin olemassa olevien tilastoaineistojen perusteella voidaan ennustaa yhdyskuntapalvelun keskeytymistä ja voiko tieto auttaa Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijää arvioimaan, soveltuuko tuomittu yhdyskuntapalveluun vai ei. Tilastollisen mallin kykyä ennustaa haluttua ilmiötä tutkittiin kahden tilastoaineiston avulla. Tutkimuksessa ennustettiin vuonna 2005 yhdyskuntapalveluun tuomittujen palve-

lun keskeytymistä tilastollisella mallilla. Se pohjautui puolestaan malliin, joka selitti vuosina 2003–2004 yhdyskuntapalveluun tuomittujen palvelun keskeytymistä. Aineisto sisälsi yli 8000 yhdyskuntapalvelun tiedot.

Yhdyskuntapalveluun tuomittujen palvelun keskeytymistä selitettäessä havaittiin, että päihdeongelma, pitkät tuomiot ja seksuaalirikos olivat voimakkaimpia keskeytymisriskiin vaikuttavia tekijöitä.

Taulukossa 1 on tarkasteltu yhdyskuntapalvelun todellista keskeytymistä tuomituilla, joiden ennustettu keskeytymisen todennäköisyys oli alle 20 tai yli 50 prosenttia. Suurimmalla osalla vuonna 2005 tuomituista ennustettu palvelun keskeytymisen todennäköisyys oli alle 20 prosenttia (keskimäärin 11,3 %). Todellisuudessa 15,5 prosentilla yhdyskuntapalvelu keskeytyi. Niillä, joiden ennustettu keskeytymisen todennäköisyys oli alle viisi prosenttia (keskimäärin 3,9 %), palvelun keskeytymisaste oli 6,5 prosenttia.

Yhteensä 122 yhdyskuntapalveluun vuonna 2005 tuomitulla ennustettu keskeytymisen todennäköisyys oli suurempaa kuin suorittamisen todennäköisyys. Näistä 69 tuomitulla yhdyskuntapalvelu keskeytyi todellisuudessa (57 %). Tilastollinen malli ennusti palvelun keskeytymistä 59 prosentille tuomituista. Ainoastaan 15 tuomitulla ennustettu keskeytymisen todennäköisyys oli suurempaa kuin 70 prosenttia. Tässä jou-

kossa keskeytymisten osuus oli sama kuin ennuste, 73 %. Kaiken kaikkiaan empiirisen mallin avulla voidaan löytää melko hyvin erilaisia riskitasoja yhdyskuntapalvelun keskeytymiselle.

TILASTOLLISTA ENNUSTAMISTA KÄYTETTÄVÄ ENEMMÄN

Tilastollisen ennustemallin avulla voitaisiin tulevaisuudessa paremmin ennustaa, millä todennäköisyydellä tuomittu tulee suorittamaan yhdyskuntapalvelun loppuun saakka. Tämä tieto auttaisi esimerkiksi hahmottamaan, mitä tukipalveluja tuomittu tarvitsee rangaistuksen aikana. Lisäksi pienemmän keskeytymisriskin tuomituille voitaisiin valita palvelupaikkoja, joissa valvonnan tarve on vähäisempää. Suomessa tulisikin käydä keskustelua siitä, voitaisiinko tilastollista ennustamista käyttää hyväksi entistä enemmän päätöksenteossa rikosseuraamusalalla. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa ennusteiden käyttö alkaa olla arkipäivää. Omien kokemusteni perusteella jo nykyisin olemassa olevien tilastoaineistojen avulla voi tuottaa lisäinformaatiota päätöksentekijöiden tueksi. ■

Kirjoittaja on oikeustaloustieteen ja lainsäädäntötutkimuksen professori Joensuun yliopistossa.

Anssi Keinänen: Yhdyskuntapalvelu empiirisen kriminologisen tutkimuksen kohteena. Joensuun yliopisto 2008.

TAULUKKO 1.

Keskeytymisen todennäköisyys, ennuste	Keskeytymisten keskiarvo, ennuste %	Keskeytymisten osuus %, toteutunut	Erotus, %-yksikköä
Alle 5 %	3,9	6,5	-2,6
Alle 10 %	6,9	12,5	-5,6
Alle 20 %	11,3	15,5	-4,2
Yli 50 %	59,3	56,6	2,7
Yli 60 %	66,9	68,6	-1,7
Yli 70 %	73,4	73,3	0,1

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuskäytäntö epäyhtenäinen

Rikosten törkeys vaihtelee huomattavasti tuomioistuimissa käsiteltävissä lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä. Lievimmillään kysymys on seksuaalissävytteisistä vihjauksista tai tekstiviesteistä, törkeimmillään lapsi on voitu pakottaa väkivallalla sukupuoliyhteyteen useiden vuosien ajan.

Poliisin tietoon tulee vuosittain yhä enemmän lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia rikoksia. Vuosittain ilmoitettujen rikosten määrä on 2000-luvun aikana kaksinkertaistunut, vuodesta 1980 lähtien viisinkertaistunut. Myös tuomioistuimissa käsiteltävien hyväksikäyttörikosten lukumäärä on kasvanut voimakkaasti.

Tilastoitujen rikosten kehitys ei kuitenkaan merkitse, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ilmiönä olisi lisääntynyt. Vuonna 2008 toteutettu lapsiuhritutkimus viittaa pikemminkin siihen, että vakava seksuaalinen hyväksikäyttö on hiukan vähentynyt. Tilastojen kasvun taustalla on viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisen riskin kasvu. Hyväksikäytön tunnistamiseen on erityisesti 2000-luvulla kiinnitetty aikaisempaa enemmän huomiota. Stakes on julkaissut sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle suunnatun ohjeen lapsen seksuaalisen hyväksi-

käytön selvittämisestä. Lisäksi velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitus on vastikään laajennettu.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksista on viime aikoina käyty runsaasti kansalaiskeskustelua. Esimerkiksi KKO:n presidentti **Pauliine Koskelo** on arvioinut, että rangaistuskäytännössä on kirjavuutta erityisesti ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välisessä rajanvedossa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa selvitettiin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuskäytäntöä ja tuomioistuimissa käsiteltävien rikosten piirteitä. Tavoitteena oli kartoittaa eri tekemuotoihin liittyviä tyyppirangaistusvyöhykkeitä. Lisäksi tarkasteltiin seksuaalirikosten uusimista ja rangaistuskäytännön ajallista kehitystä 1990-luvulta lähtien. Perusaineistona olivat vuoden 2006 käräjä- ja hovioikeuksien ratkaisut (n=276), joissa oli luettu syyksi vähintään yksi hyväksikäyttöä koskeva rikos.

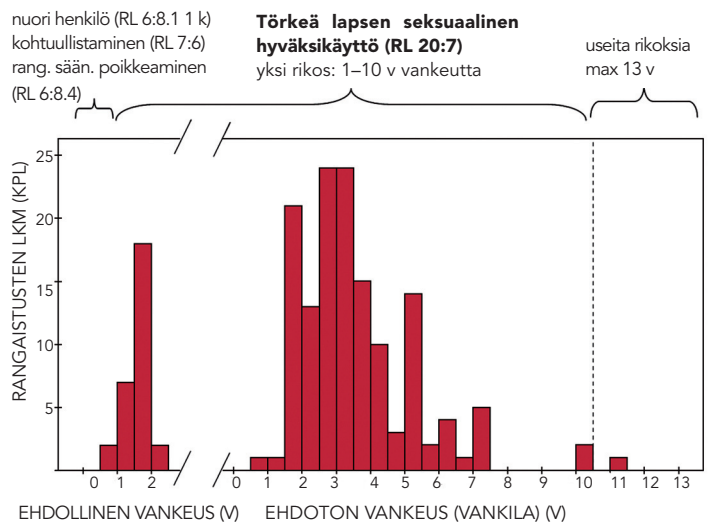
RANGAISTUSKÄYTÄNTÖ TIUKENTUNUT, UUSIMMISTEN HARVINAISTA

Rikosten kokonaiskontrolli on ankaroitunut ja rangaistuskäytäntö on kiristynyt. Sakkorangaistusten osuus on laskenut, ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitujen vankeusvuosien määrä seitsenkertaistunut noin viidestätoista vuodesta sataan

vuoteen ehdotonta vankeutta. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset ovat muiden seksuaalirikosten tavoin pidentyneet vuoden 1999 lainuudistuksen jälkeen noin puoli vuotta. 2000-luvulla tuomittujen rangaistusten keskipituus on pysynyt ennallaan.

Tutkimuksessa selvisi myös,

Kuvio 1. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7), täytäntöönpanokelpoiset rangaistukset 2000–2007.

että seksuaalirikosten uusiminen on harvinaista. Seksuaalirikoksesta tuomittujen riski saada uusi tuomio seksuaalirikoksesta on kuuden vuoden seuranta-ajalla suuruusluokkaa 4–5 prosenttia. Riski on huomattavasti pienempi kuin yleisimmissä rikoslajeissa, joissa samankaltaisen rikoksen uusineiden osuus vaihtelee rikosnimikkeittäin välillä 15–55 prosenttia.

EI SELVIÄ ALUEELLISIA EROJA

Rangaistuskäytäntö on osin epäyhtenäistä. Etenkään perustunnusmerkistön (RL 20:6) mukaiselle lapsen seksuaaliselle hyväksikäytölle ei ole muodostunut yhtenäistä rangaistuskäytäntöä. Tutkimuksessa käytetyllä tilastollisella mallilla onnistuttiin selittämään vain 32 prosenttia perustunnusmerkistön mukaan tuomittujen rangaistusten pituuksien kokonaisvaihtelusta. Rangaistuskäytännössä ei kuitenkaan ole systemaattisia alueellisia eroja. Sen sijaan rangaistukset tekotavoiltaan samantyyppisistä rikoksista voivat vaihdella huomattavastikin eri tuomioistuimissa kautta maan.

Epäyhtenäisyys voi johtua esimerkiksi siitä, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

on harvinainen rikos, jonka yksittäinen tuomari kohtaa vain silloin tällöin. Koska rikosten piirteet vaihtelevat, ei yksittäistä tyyppitapausta ole olemassa. Tuomioistuinten ratkaisut ovat pääsääntöisesti salassa pidettäviä, joten aikaisemmista ratkaisuistakin on vain vähän apua.

TÖRKEÄSTÄ EHDOTONTA VANKEUTTA, PERUSMUOTOISESTA USEIN EHDOLLISTA

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittavan rangaistuksen ankaruutta määrittää voimakkaasti rikosnimikkeen valinta: arvioiko tuomioistuin rikoksen perustunnusmerkistön mukaiseksi vai törkeäksi lapsen seksuaalisesti hyväksikäytöksi. Hyväksikäyttöä pidetään törkeänä erityisesti silloin, kun lapsi on alle 10-vuotias, tekijänä on lapsen vanhempi tai hyväksikäyttö on jatkunut pitkään, esimerkiksi useita vuosia.

Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan yleensä ehdotonta vankeutta, keskimäärin 3 vuotta 4 kuukautta. Ehdollista vankeutta voidaan tuomita esimerkiksi silloin, kun rikos on arvioitu törkeäksi ainoastaan tekijän ja uhrin suhteen perusteella, tekotapana on koskettelu ja kysymys on yksittäisistä teko-

kerroista. Ehdollista ei tuomita rikoksista, jotka ovat jatkuneet useita vuosia.

Rikoksen törkeys on selvästi yhteydessä rangaistuksen ankaruuteen: mitä törkeämpi teko, sitä pidempi rangaistus. Rangaistusten enemmistö sijoittuu asteikon ensimmäiselle puoliskolle, eniten käytetään väliä 1,5–4,5 vuotta ehdotonta vankeutta. Koskettelua käsittävistä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan keskimäärin 2,5 vuotta ehdotonta vankeutta, sukupuoliyhteydestä 3,5 vuotta ja pakottamista sisältävistä teoista noin 6 vuotta. Myös rikoksen pitkä kesto ja lapsen nuori ikä ankaroittavat rangaistusta. Tapauksissa, joissa rangaistuksen pituus on kymmenen vuotta tai enemmän, on vastaajan syyksi luetu useita törkeitä lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä.

Perustunnusmerkistön mukaisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan keskimäärin puoli vuotta ehdollista vankeutta. Rikoksen tekotapa vaikuttaa pääasiassa rangaistuslajin valintaan. Ehdotonta vankeutta tuomitaan erityisesti rikoksista, jotka ovat jatkuneet pitkään.

UHRINA TYYPILLISESTI 12–15-VUOTIAS TYTTÖ

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhrin ovat tyypillisesti 12–15-vuotiaita, tätä nuorempien osuus uhreista on kolmannes (kuvio 2). Rikoksentekijä on yleensä mies ja uhri tyttö. Näiden tapausten osuus kaikista rikoksista on noin 90 prosenttia. Poikiin kohdistuvat teot ovat harvinaisia, ja niissäkin tekijänä on useimmiten mies.

Viidennes tuomituista rikoksista tehdään lapsen perhepiirissä, tekijänä on lapsen vanhempi taikka vanhemman

uusi puoliso tai seurustelukumppani. Sukulaisten, ystävien ja tuttavien osuus tekijöistä on noin puolet, ja 14 prosenttia tapauksista liittyy lapsen omaan seurustelukumppaniin. Joka seitsemäs rikoksentekijä on lapselle ennalta tuntematon.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on luonteeltaan aikuisiän rikollisuutta, jota esiintyy kaikissa ikäryhmissä – kuten rattijuopumukset ja törkeät huumausainerikokset. Tuomitut ovat tyypillisesti 17–30-vuotiaita, tekijöiden keski-ikä on 34 vuotta.

KÄYTÄNTÖ YHTENÄISEMMÄKSI SISÄISELLÄ KOULUTUKSELLA

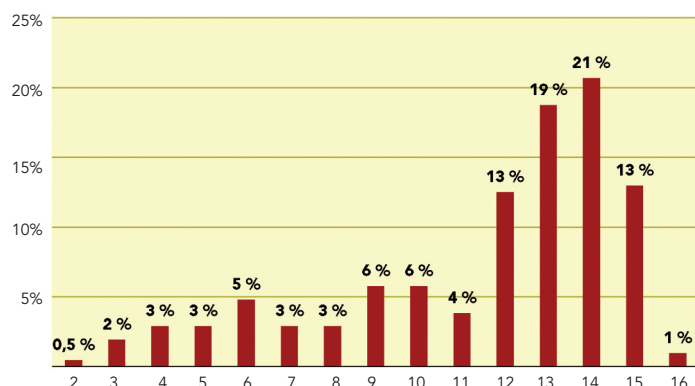
Tuomioistuimet ovat Suomessa aikaisemmin puuttuneet rangaistuskäytännön epäyhtenäisyyteen erityisesti omalla kehittämistoiminnallaan. Yhtenäisyyttä voidaankin lisätä panostamalla tuomioistuinten omaan sisäiseen koulutukseen. Tätä varten tarvitaan luotettavaa, ajantasaista tietoa eri rikosten rangaistuskäytännöstä.

Etenkin salassa pidettävissä rikoksissa rangaistuksia koskevan tiedon tuottamisessa keskeisessä asemassa on tieteellinen tutkimus. Rangaistuksen mittaamiskäytäntöjä koskevat tutkimustulokset ovat tällöin hyödynnettävissä tuomioistuinten omassa kehittämis-toiminnassa. Tutkimus edistää näin yhdenvertaisuuden toteutumista ja parantaa kansalaisten oikeusturvaa. ■

Hinkkanen, Ville (2009) Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92.

Kirjoittaja on tutkija Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa.

Kuvio 2. Uhrin ikä rikoksen alkaessa (vuosina).

Seksuaalirikollisten hoito

Katsaus käytettävissä oleviin hoito- ja toimintamuotoihin uusimisriskin pienentämiseksi

Seksuaalirikollisille on kehitetty monia erilaisia hoito- ja toimintamuotoja, joiden tarkoituksena on ehkäistä rikosten uusimista. Hormonaalisia lääkkeitä ja rikosentekijän käyttäytymisen muuttamiseen pyrkiviä psykologisia hoitomuotoja on käytetty eri maissa 1960-luvulta lähtien. Käyttäytymisterapioissa eli kognitiivis-behavioraalissa mallissa haitalliseksi koetun käyttäytymisen lopettaminen tapahtuu ajattelun ja tunteiden merkitysten muuttamisen kautta.

Hoitoideologia on kulkenut rikosseuraamusjärjestelmän vierellä pitkään. Sotien jälkeen Euroopassa voimistui hoitoajattelu rikollisuusongelman ratkaisemisessa. 1960–70-luvuilla pakkohoitoajattelu sai kritiikkiä, sillä tutkimustiedon perusteella sovelletuilla toimenpiteillä ei ollut tavoiteltuja vaikutuksia. Meillä Suomessa hoitoideologia on jäänyt verraten vaatimattomiin mittoihin. Hoidon ja kuntoutuksen liittämisestä rikosoikeuden seuraamusjärjestelmään on keskusteltu viime vuosikymmenen aikana,

eikä hoidon ja kuntoutuksen yhteensovittaminen seuraamusjärjestelmään osana rangaistusta tai rangaistuksen sijaan ole ongelmatonta. Vaarana hoidollisessa ajattelussa on se, että äärimmillään se voi johtaa siihen, että kullekin rikosentekijälle räätälöidään juuri hänelle sopiva yksilöllinen rangaistus ja tällä tavoin voidaan etäännyä teko-rikosoikeudesta.

SEKSUAALIRIKOLLISTEN KUNTOUTUSOHJELMAA TOTEUTETTU 10 VUOTTA

Vuonna 1999 käynnistettiin Suomen vankeinhoidossa ensimmäinen seksuaalirikoksista tuomituille tarkoitettu muutos- ja kuntoutusohjelma, STOP-ohjelma. Sen juuret ovat Englannin vankeinhoidon käyttämässä seksuaalirikosten uusimisen vähentämiseen tähtäävässä perusohjelmassa. STOP-ohjelma perustuu kognitiivis-behavioraaliseen lähestymistavalle ja koostuu kahdeksan kuukauden aikana toteutettavista istuntotunneista, joissa käydään läpi mm. rikosta ja vastuunottoa, uhriempatiaa, riskitekijöitä ja retkahduksen

ehkäisyä. Aluksi ohjelmaa toteutettiin Kuopion vankilassa, mutta toiminta siirrettiin kokonaisuudessaan Riihimäen vankilaan vuonna 2007.

Vankeinhoidon STOP-ohjelman perusohjelma on tarkoitettu miespuolisille seksuaalirikoksista tuomituille vankeusvangeille, joilla on riittävästi vankeusaikaa jäljellä ohjelmaan osallistumiseen. Ohjelmaan voivat osallistua myös muista rikoksista tuomitut, jos heillä on seksuaalirikoksia rikoshistoriassaan sekä elinkautisvangit, jos heidän tekemällään rikoksella on seksuaalisväritteinen luonne. Seksuaalirikoksen arvioitu uusimisriski ja vapautumispäivä ovat tärkeimmät tekijät ohjelmaan valinnassa. On ongelmallista, että vain noin neljännes seksuaalirikoksista tuomituista on potentiaalinen ohjelmaan osallistuja. Rikoksen kieltäjille, sellaisille joilla on liian lyhyt tuomio ohjelman läpikäyntiin ja muutoin STOP-ohjelmaan soveltumattomille (mm. korkea itsemurhariski, valittaminen tuomista korkeampaan oikeusasteeseen) on kehitteillä ”kevyempi” toimintaohjel-

ma, ns. esi-STOP-ohjelma. Tässä ohjelmassa on motiivointiosuus ja muutokseen tähtäävä osa.

STOP-ohjelman tähänastisia tuloksia voidaan pitää lupaavina, sillä seksuaalirikosten uusimisprosentti ohjelman käyneillä on ollut noin kolmen prosentin luokkaa. Tulokset ovat kuitenkin vasta suuntaa-antavia, sillä tieteellisesti pätevää vaikuttavuustutkimusta ohjelmasta ei vielä ole. STOP-ohjelman ohella myös päihderiippuvuuden hoitoon kehitetty ns. retkahduksen estämisen tekniikat ovat osoittautuneet käyttökelpoisiksi seksuaalirikollisten hoidossa. Suurella osalla vangeista on ongelmia päihteiden käytön suhteen, eikä ole syytä olettaa, että seksuaalirikolliset poikkeaisivat tästä joukosta. Vankeinhoidolaitoksessa on käytössä intensiteeteiltään ja pituudeltaan erilaisia päihdeohjelmia vankien yksilöllisten tarpeiden mukaan, kuten Kisko yhteisöhoito® ja Kalterit taakse® -kurssi. Myös yksilö- ja ryhmäterapian yhdistäminen on hyvä ratkaisu useissa tapauksissa.

STOP-ohjelman ohella myös päihderiippuvuuksien hoitoon kehitetyt ns. retkahduksen estämisen tekniikat ovat osoittautuneet käyttökelpoisiksi seksuaalirikollisten hoidossa.

HORMONAALINEN LÄÄKEHOITO OLLUT SUOMESSA VÄHÄISTÄ

Seksuaalirikosten uusimista on pyritty estämään miessukupuolihormoneihin vaikuttavalla lääkityksellä puolen vuosisadan ajan. Lääkityksen vaikutusmekanismi perustuu testosteronin ja sukupuolisen halun väliseen yhteyteen: testosteronin määrää veressä voidaan hormonihoitolla laskea, ja näin hillitää seksuaalirikollisen tarvetta jatkaa käyttäytymistään. Kanadassa sekä Euroopan maista ainakin Tanskassa, Itävallassa ja Sveitsissä on seksuaalirikollisten uusimisriskin alentamiseen käytetty lääkkeitä, eli nk. kemiallista kastroatiota, jo pitkään. Käytettyinä lääkeaineena on lähinnä ollut syproteroni-asetaatti (CPA) ja Tanskassa lisäksi leuprolidi. Kumpaakin käytetään tavallisesti lääkkeenä eturauhassyövän hoidossa. Monet tutkijat ovat suosittaneet CPA:ta sen vähäisempien sivuvaikutusten takia.

Suomessa ei ole lainsäädäntöä, joka mahdollistaisi seksuaalirikollisten velvoitteellisen lääkehoidon. Vapaaehtoinen lääkehoito on kuitenkin meillä mahdollista, vaikkakin se on käytännössä ollut erittäin harvinaista. Ainoastaan muutama seksuaalirikoksesta tuomittu vanki on vapauduttuaan saanut lääkkeitä, ja tuolloin käytetty lääkeaine on ollut CPA. Lääkehoidon tulee oikeusministeriön työryhmämietinnön 2009:1 mukaan aina perustua vapaaehtoisuuteen, mutta

lääkehoito voitaisiin yhdistää osaksi valvotun koevapauden ja ehdonalaisen järjestelmää. Pakollisena seuraamuksena kemiallista kastroatiota on kehitetty ainakin Yhdysvalloissa, Kalifornian osavaltiossa.

TUKITOIMIA KEHITETTÄVÄ VANKILOISSA JA NIIDEN ULKOPUOLELLA

Rikoslain 20 luvun alaisista seksuaalirikoksista tuomitaan vuosittain satoja rikoksentekijöitä: vuonna 2006 450 henkilöä ja vuonna 2007 472 henkilöä. Yleisin rangaistusmuoto on ehdollinen vankeus mahdollisine oheis-seuraamuksineen, sillä seksuaalirikolliset ovat useimmiten ensikertalaisia.

Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvää tukea on hyvä kehittää, jotta integroituminen yhteiskuntaan on helpompaa ja uusimisriski saadaan pidettyä mahdollisimman matalana. Pakollisen valvonnan ohella erilaiset yksilö- ja ryhmäterapiat sekä vertaistuen käyttäminen voivat olla toimivia ratkaisuja. Ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavilla STOP-toiminta yhdistettynä mahdolliseen lääkehoitoon toimii usein hyvin. Lääkehoitoa ei voida asettaa pakolliseksi seksuaalirikoksista tuomituille vangeille, mutta usein sitä tarvitseva tiedottaa itsekin, että lääke auttaa pitämään yllä rikoksetonta elämäntapaa. Seksuaaliviettä hillitsevien lääkkeiden käyttö vankeinhoidossa on nykyään hyvin harvinaista, mutta tie-

don lisääntyessä ja tavoitessa kohteensa lääkehoidon voidaan olettaa yleistyvän. Pidän vapaaehtoisen lääkehoidon liittämistä seuraamusjärjestelmään hyvin toivottavana suuntauksena.

STOP-ohjelma vaikuttaa erittäin tehokkaalta toimintamuodolta ja siihen osallistumisella näyttää olevan vaikutusta uusimisriskiin. Ongelmallista tosin on, että se ei sovellu kaikille, eivätkä kaikki seksuaalirikoksista tuomitut ehdi osallistua siihen. STOP-ohjelmaa ”kevyemmät” toimenpiteet on hyvä saattaa vankien ulottuville, sillä kaikille vangeille STOP ei ole yhtä tarpeellinen. Resurssien salliessa Riihimäen ohella myös muissa vankiloissa voitaisiin käsitellä ohjelman sisällön mukaisesti asioita vangin kanssa henkilökohtaisesti. Pian Turun vankilassa kokeiltava esi-STOP-ohjelma-toiminta on hyvä esimerkki siitä, miten voidaan auttaa väliinpuotoajia. Seksuaalirikoksista tuomituille on lisäksi välttämätöntä saada suljettuihin vankiloihin osastoja, joilla he voivat olla vapaammin ja osallistua ohjelmatoimintoihin ilman hankaluuksia. Avovankiloissa heillä ei ole samalla tavalla ongelmia.

Vankeuden jälkeisiä tukitoimia osana ehdonalaisesta vankeudesta tai koevapautusta on hyvä kehittää eteenpäin. Mahdollisen lääkehoidon ohella myös muu tukitoiminta on erittäin tärkeää. Esimerkiksi terapia, tukihenkilöt, vertaistuki, päihdeoh-

jelmat ja yhteistyö ehdonalaisvalvojan kanssa tulevat tässä kysymykseen. On myös olennaista, että vangilla on vapautumisen jälkeen mahdollisuudet rikoksettomaan elämään. Ei ole tarkoituksenmukaista, että pedofiili asutetaan koulun lähelle tai että hän on täysin ilman sosiaalista tukiverkkoa. Resurssien puitteissa on toimittava, mutta seksuaalirikollisuuden aiheuttamat haitat on syytä minimoida kaikin keinoin. Seksuaalirikollisuus ei ole vain kallista yhteiskunnalle, vaan tosiasiassa ihmisten elämää pysyvästi vaurioittavaa ja tuhoavaa rikollisuutta. Hoitoideologian taustalla on usko ihmisen kykyyn muuttua. Kannatan ajatusta niin kauan, kunnes löytyy parempia keinoja estää uusintarikollisuutta ja saada rikoksista tuomitut integroitua takaisin yhteiskuntaan. ■

Kirjoittaja tekee parhaillaan väitöskirjaa Joensuun yliopistossa oikeustieteiden oppiaineesta aiheesta ”Seksuaalirikosten rikosoikeudelliset seuraamukset”.

Kirjoittaja on yliopettaja Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa.

Yksinäissellin paluu

Modernin vankilan 200-vuotisen historian suuri kysymys on ollut pyrkimys estää vankien pahuuden lisääntyminen vankilassaoloaikana. Pelko siitä, että vankilasta muodostuisi rikollisuuden korkeakoulu, on ollut mukana alusta lähtien. Siksi esille nousi pyrkimys eristää vangit toisistaan yksinäisyyden avulla. Tähän tehtävään on palattu säännönmukaisesti sen jälkeen ja nyt se taas tuntuu ajankohtaistuneen.

Kveekarit, jotka olivat kehittäneissä ensimmäisiä yksinäissellivankiloita 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa, uskoivat, että yksinäisyyteen sinänsä sisältyy parantava voima. Se tuottaa katumuksen (penitence), ja siitä Philadelphia-mallin mukaiset yksinäissellivankilat saivat nimensä: *penitentiary*.

Näitä uusia vankiloita pidettiin keinona, joka hävittää rikollisuuden lopullisesti, ja kaikkien "sellivankiloiden äidistä" Eastern State Penitentiarystä (Cherry Hill) todettiin, että siinä toteutuu "filosofia kivessä". Kaikki eivät kuitenkaan uskoneet. Kirjailija **Charles Dickens** vieraili Eastern Statessa vuonna 1842 ja kirjoitti kokemuksistaan (lainaus Rothman 1995):

Uskon, että hyvin harvat kykenevät arvioimaan sen valtavan kidutuksen ja tuskan määrän, jonka tämä vuosikausiksi pitkitetty rangaistus aiheuttaa sen kärsijöille... Pidän tätä hidasta ja päivittäistä aivojen mysteerien peuka-

lointia mittaamattomasti pahempana kuin mitään ruumiillista kidutusta... Tämän rangaistuksen läpikäyneiden täytyy siirtyä takaisin yhteiskuntaan moraalisesti epäterveinä ja sairaina.

Kuten tässä lehdessä jo aiemmin (Haaste 4/2004) on tuotu esiin, myös Venäjä kieltäytyi yksinäissellijärjestelmistä. Siksi tänäkin päivänä rangaistusvankilat Venäjällä ovat ojennustyösiirtoloita, joissa vankien keskinäinen vuorovaikutus on vilkasta. Venäjän ratkaisun suuri ongelma oli kuitenkin se, että se johti järjestelmään, jossa osa vangeista pitkälti hallitsee vankilan sisäistä elämää. Tämä jatkui myös Neuvostoliiton kaudella, minkä voi todeta vaikkapa **Solzhenitsynin** Vankileirien saaristo -kirjasta. Yksinäisyyden käyttö jatkui pitkään maailmalla; vasta vuoden 1930 vankeinhoitokongressissa Prahassa sen ongelmallisuuteen alettiin kiinnittää huomiota. **Peter Scharff Smithin** (2009) mukaan myös vankeinhoito-

kirjallisuus alkoi samoihin aikoihin myöntää, että yksinäisselli "tuotti hulluutta, eikä parantumista".

Yksinäisyyden käyttö vankeuden eri vaiheissa ei koskaan ole kokonaan loppunut. Nyt se näyttäisi taas palaavan laajempaan käyttöön. Yksinäisyyttä käytetään tänä päivänä useassa eri yhteydessä ja tarkoituksessa (Smith 2009). Ensinnäkin sitä voidaan käyttää erillisenä kurinpitorangaistuksena vankilan sisällä tapahtuviin rikkomuksiin. Tällöin se useimmiten on lyhyt, kestäen vain muutamia päiviä tai viikkoja. Tutkintavankeuden yhteydessä vankeja usein pidetään myös muista erillään. Tämä on ollut yleinen käytäntö mm. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa, jotka ovat saaneet myös ihmisoikeuksiin perustuvaa kritiikkiä siitä. Kolmanneksi yksinäisyyttä käytetään tut-

kinnassa olevien vankien ja pidätettyjen ”kuulustelukeinona”. Eurooppalainen kidutuksen vastainen komitea (CPT) on useaan otteeseen huomauttanut Suomea siitä, että se käyttää poliisivankiloita ja niiden yksinäissellejä tutkintavankien laajaan säilyttämiseen. Olisi naiivia väittää, etteikö taustalla olisi osaltaan vangitun puhumaan altistaminen. Muutama päivä poliisivankilassa saa tavallisen ihmisen hyvinkin puheliaaksi.

Yksinäissellää voidaan käyttää myös kovennetun vankeuden muotona. Tämä lienee tavoitteena mm. Venäjän nykyisessä käytännössä, jossa kuolemantuomiosta elinkautiseen armahdetut vangit suorittavat tuomiotaan pitkälti yksinäisyydessä. Monissa maissa myös kuolemantuomion täytäntöönpanoa odottavat vangit pidetään yksinäisyydessä.

Viimeinen ja ehkä nykykauden merkittävin yksinäisyyden muoto on niin sanottu hallinnollinen eristäminen. Tällä tarkoitetaan käytäntöjä, joissa riskialttiiksi tai vaarallisiksi koetut vangit eristetään erityisiin varmuusosastoihin tai -vankiloihin, joissa he asuvat yksinäiselleissä. Kontakteja muihin vankeihin ei käytännössä juuri ole ja vierailut ja puhelut ovat lähes kokonaan kiellettyjä tai merkittävästi rajoitettuja. Sijoitus tällaiseen yksikköön saattaa kestää vuosia tai jopa vuosikymmeniä. Kansainvälisesti tunnetuin esimerkki tällaisesta eristämisestä ovat Yhdysvaltain erityisturvavankilat (supermaxit).¹ Tutkimusta niistä on vielä rajoitetusti, mutta on mm. esitetty (Mears 2008), että empiirinen tuki niiden olemassaolon perustelemiseksi on hyvin heikko. Klassinen on myös huomio, että ne saattavat johtaa ns. itseään toteuttaviin ennusteisiin, vaaralliseksi luokitellut tulevat yhä vaarallisemmiksi. Kalifornian osavaltion Pelican Bay -vankilasta on sanottu, että se ansaitsee nimen *super* vain siinä mielessä, että se on superväkivaltainen (King, Steiner, Breach 2008). Vuonna 2004 Yhdysvalloissa oli supermax-vankiloita 44 osavaltiossa ja niissä oli noin 25 000 vankia (Mears 2006).

Kuten jo todettiin, tieto yksinäisyyden psyykkisistä haittavaikutuksista on vanhaa. Kokemus näytti sen jo ensimmäisissä Auburn- ja Philadelphia-mallin van-

kiloissa. Myöhemmin mm. kokeellinen tutkimus on tuonut esiin aistiärsytyksen minimoinnin eli sensorisen deprivaa-tion merkittävät vaikutukset. Muistin heikkenemistä tapahtuu hyvin nopeasti, samoin taantuu ihmisen kyky erilaisen informaation käsittelyyn. Yksinäisyys johtaa suhteellisen nopeasti siihen, että vangitun johdateltavuus lisääntyy. Tämä lienee suurin syy mm. sotavangeilla tähän ilmiöön, ei niinkään systemaattinen ja voimakas aivopesu. Aistiärsytyksen minimoinnin avulla ihminen saadaan uskomaan lähes mihin tahansa. Eristysvankeudessa aistiärsytyksiä ei ole totaalisesti minimoitu, mutta myös sosiaalinen eristäminen saa aikaan monenlaisia psyykkisiä vaikutuksia. Minäkäsitys voi häiriytyä, samoin ajan ja tilan taju. Jotkut kokevat voimakkaita pelko-, ahdistus- ja paniikkitiloja. Myös pakoa fantasiamaailmaan ja lisääntyvää vainoharhaisuutta voi esiintyä. Usein opittu avuttomuus lisääntyy ja jotkut saattavat ääritapauksissa lakata kokonaan ”käyttäytymästä”. Luonnollisesti oireisiin voi kuulua lisääntyvä aggressiivisuus (ks. aiheesta tarkemmin Haney 2009).

Suomessa ei ole varsinaisia maksimiturvavankiloita. Vankeuslakiuudistuksen myötä meille on kuitenkin perustettu kahteen vankilaan varmuusosastot, joihin voidaan määrätyn kriteerein eristää vankeja. Näissä osastoissa vankien määrä on ollut vielä suhteellisen pieni, vaihdellen tiettävästi noin 10–20 välillä. Suuren eristettyjen ryhmän muodostavat omasta tahdostaan eristetyt, ns. pelkääjävangit. Heitä oli maaliskuun alussa 2009 vankiluvussa peräti 212, mikä on iso osa maamme rangaistustaan suorittavista vangeista. Vaikka he ovat yksinäisyydessä omasta tahdostaan, yksinäisyyden potentiaaliset haitat koskettavat myös heitä. Myös uuden vankeuslain mukaisen pidennetyt sijoitteluprosessin käyttöönotto on saanut aikaan tilanteista, joissa vankeuden alkuvaiheessa joudutaan olemaan pitkitetysti eristyksissä ja jopa ilman mitään järkevää toimintaa. Varsinkin ensikertalaiselle vangille tämä voi olla ahdistava kokemus.

Kun vankeihin kohdistetaan erityisiä turva- ja valvontatoimia, unohdetaan usein yksi merkittävä seikka: miten tämä koetaan vankien ja vankiyhteisön tietoisuudessa. Usein vangin status nousee näiden toimien seurauksena; USA:n supermaxien vangeista on saattanut tulla vankien luokkakerrostuman ylin porras (Hartman 2008). Tämä on nähty myös Suomessa. Kun ”Suomen vaarallisinta vankia” kuljetetaan useiden autojen erityissaattueissa käräjille tai muualle, statuksen nousu näkyy. Ilmiö on tuttu jo klassisista vankilatutkimuksista. **Gresham Sykes** kirjoitti teoksessaan *The Society of Captives* (1958):

...ja näyttää siltä, että monien vankien kohdalla jäljellä olevat rangaistuskeinot ovat menettäneet potentiaalinsa. Tähän meidän täytyy lisätä tärkeä toiseikka, että ne rangaistukset, joita vankeinhoitajat voivat toimeenpanna, voivat johtaa arvovallan kasvuun toisten vankien silmissä. Vangista voi tulla sankari, marttyyri, mies joka on uskaltanut vastustaa kiinnipitäjiään ja haastanut heidät tekemään pahinta. Vankiväestön dialektiikassa rangaistukset ja palkkiot ovat silloin kääntyneet pääläelleen ja virkailijoiden kontrollitoimet voivat tukea totelemattomuutta enemmänkin kuin vähentää sitä. ■

Lähteet saa kirjoittajalta matti.laine@om.fi.

¹ Vanha käytäntö oli jakaa vankilat turvallisuustason mukaan kolmeen luokkaan (minimum, medium, maximum). Kun tarvittiin ”vielä turvallisempia”, niitä alettiin nimittää *maxi-maxeiksi* tai *supermaxeiksi*. Ensimmäinen erityisturvavankila oli tietenkin Alcatraz, mutta modernimpien supermaxien esikuvana on ollut U.S. Penitentiary Marion (ks. siitä esim. Richards 2008). Uusimpaan teknologiaan perustuva on vuonna 1994 aloittanut ADX Florence Coloradossa.

Vapaan liikkuvuuden lieveilmiöitä pohdittiin Helsingissä

Maaliskuussa Helsingissä järjestetyssä eurooppalaisessa seminaarissa käsiteltiin vapaan liikkuvuuden lieveilmiöitä monesta näkökulmasta. Luentoja ja työryhmälustuksia kuultiin mm. kerjäläisyydestä, ihmiskaupasta, prostituutiosta, rajat ylittävistä rikollisuudesta sekä kaupunkien turvallisuudesta. Seminaarin järjesti Helsingin kaupunki yhteistyössä Helsingin poliisilaitoksen, Suomen Kuntaliiton ja oikeusministeriön kanssa.

Seminaarissa oli noin sata osanottajaa useista Euroopan maista. Osallistujat edustivat mm. kaupunkien keskushallintoa, kaupunkisuunnittelua ja peruspalveluja sekä poliisihallintoa. Keskustelu oli hyvin vilkasta ja kietoutui kaupunkien turvallisuuden ja ihmisoikeuksien näkökulmien ympärille.

KRIMINALISOINTI EI RATKAISE KERJÄLÄISONGELMAA

Maahanmuutto- ja eurooppaministeri **Astrid Thors** korosti puheessaan, että vapaa liikkuvuus on EU:n keskeinen tavoite ja kokonaisuudessaan Euroopan laajentumista voidaan pitää menestystarinana, vaikka se on tuonut Suomeen uusia ilmiöitä, kuten kerjäläiset.

Thors kertoi sisäasiainministeriön kerjäläisiin liittyviä viranomaistoimia ja niiden yhdenmukaistamista selvittäneen työryhmän ehdotuksista. Valtakunnallinen yhdenmukainen ohjeistus viranomaisille olisi tarpeen, erityisesti sosiaali- ja terveysviranomaisille, poliisille ja maahanmuuttoviranomaisille, samoin viranomaisten yhteistyö ja tietojenvaihto.

Erityistä huomiota täytyy Thorsin mukaan kiinnittää alaikäisten kerjäläisten asemaan. – Lastensuojelu koskee kaikkia maassa olevia lapsia ja on oleskelukunnan vastuulla. Sosiaaliviranomaisten toimivaltuudet rajoittuvat kuitenkin vain välittömän avun tarjoamiseen. Jos suo-

jeluntarve jatkuu, viranomaisten pitää kääntyä asiakkaan kotimaan edustuston puoleen. Turvapaikan hakijoille tarkoitettuja vastaanottokeskuksia ei saisi käyttää näiden lasten tilapäiseen majoittamiseen.

Työryhmän selvityksen mukaan poliisi ei ole havainnut merkkejä siitä, että kerjäläiset olisivat ihmiskaupan, järjestäytyneen rikollisuuden tai pakottamisen uhreja. Thors painottaa, että ihmiskaupan merkkejä on kuitenkin koko ajan tarkkailtava.

Thorsin mukaan muutoksia järjestyslakiin ei tarvita, sillä poliisi voi nykyisen järjestyslain perusteella puuttua aggressiiviseen ja häiritsevään kerjäämiseen. Kerjäämisen kriminalisointi ei toisi toivottua tulosta, sillä se ei estäisi köyhien EU-kansalaisten tuloa Suomeen ja voisi ohjata kerjäläiset hankkimaan elantonsa rikollisin keinoin. Tärkeintä on jatkaa vuoropuhelua Romanian kanssa ja vaikuttaa EU-tasolla romanien syrjinnän vähentämiseksi ja köyhyyden aiheuttamiin ongelmiin. Lisäksi Suomen lähetystöjen eri maissa pitäisi välittää aktiivisesti tietoa Suomen olosuhteista ja heikkenevistä työmahdollisuuksista.

ROMANIAN TILANNE AJAA IHMISIÄ MAAILMALLE

Tietoa kerjäämisen taustoista on saatu Helsingin Diakonissalaitoksen *Rompo drom* -projektissa, jossa kartoitettiin vaeltelevien ihmisten tilannetta sekä tarjottiin heille apua akuuteissa tilanteissa. Projektipäällikkö **Tuomo Leinonen** kertoi, että projektin puitteissa viime kesänä kohdattiin pari sataa ihmistä. Noin 90 % oli Romanian romaneja ja toiseksi suurin ryhmä olivat bulgarialaiset. Ihmiset asuivat leirintäalueella tai maastossa, autoissa tai matkailuvanuissa, auttajan luona tai tuttavalla vuokralla. Ravitsemus oli

säästösyistä yleensä yksipuolista ja niukkaa. Suurin osa ihmisistä halusi parantaa olojaan kotimaassaan. Jotkut tulivat Suomeen yhä uudelleen. Muutamille Suomi oli vain välietappi.

– Olosuhteet Romaniassa koetaan huonoiksi. Työttömyys ja alhainen tulo-taso nimettiin suurimmiksi ongelmiksi. Matka Suomeen on kallis ja usein lainataan rahaa koronkiskureilta. Osa ihmisistä vaikuttaa tehneen lähtöpäätöksensä kuulopuheiden tai huhujen nojalla. Suurin osa Suomeen tulleista jää ilman työtä ja joutuu palaamaan kotimaahansa tyhjin käsin. Osa ansaitsee paluumatkarahat kerjäämällä, Leinonen kertoi.

– Laajemmin johdetusta kerjäämisestä emme nähneet viitteitä. Sen sijaan kukin ryhmä toimi itsenäisesti. Myöskään kerjäämiseen pakottamisesta ei saatu varmoja viitteitä, mutta naiset olivat tiukasti miestensä käskyvallan alaisia. Lasten ja iäkkäiden tilanne näytti huolestuttavalta. Kotimaassa olevat lapset jäävät sukulaisten huolehdittaviksi. Mukana olevat lapset taas jäävät vaille mahdollisuutta koulunkäyntiin ja oppivat kiertolaiselämän jo varhain. Vanhusten eläkkeet ovat riittämättömät eivätkä voimat enää riitä työntekoon.

Leinonen korosti, että keskeistä projektissa on ollut luottamuksen saavuttaminen, minkä ansiosta on saatu hieman erilaista tietoa kuin muilla keinoin. Hankkeen väliraportti on saatavilla netissä (www.hdl.fi/julkaisut).

Oslossa romanialaiset kerjäläiset ovat näkyneet kadulla hieman kauemmin kuin Helsingissä. **Björn Hansen** Oslon poliisista kertoi, että ilmiö alkoi passiivisena kerjäämisena heti kun Norjassa dekriminalisoitiin kerjääminen 2006. Nykyisin tilanne on monisyisempi. Pari vuotta sitten Oslon poliisi kehotti ihmisiä mediassa pidättäytymään rahan an-

tamisesta kerjäläisille. Kun rahan saanti väheni, kerjääminen muuttui aggressiivisemmaksi ja myös omaisuusrikollisuus, lähinnä taskuvarkaudet ja näpistykset, alkoi lisääntyä; väkivaltarikoksia sen sijaan ei ole juuri esiintynyt. Koska kerjääminen ei ole laitonta, poliisi ei yleensä reagoi siihen, joskin aggressiivisesta kerjäämisestä voidaan sakottaa.

RASISMIN TORJUNTA OSAKSI KUNTIEN TURVALLISUUSUUNNITTELUA

Oikeusministeri **Tuija Brax** painotti esityksessään rasismien ehkäisyn tärkeyttä ja oli huolestunut asenteiden koveneemisesta maahanmuuttajia kohtaan. Vähemmistövaltuutetulle ilmoitetut syrjintätapaukset ovat vuosi vuodelta lisääntyneet, samoin poliisin tietoon tulleet rasistiset rikokset.

– Rasismien ehkäisyllä voidaan olenaisesti vähentää sekä maahanmuuttajien rikollisuutta että maahanmuuttajiin kohdistuvia rikoksia. Rasismien torjunta pitäisikin sisällyttää kaikkiin kunnallisiin turvallisuussuunnitelmiin. Lisäksi maahanmuuttajajärjestöt olisi tärkeä saada mukaan paikalliseen turvallisuussuunniteluun.

Brax totesi maahanmuuttajien rikosten olevan yhteydessä työttömyyteen ja alhaiseen tulotasoon. Kun maahanmuuttajia on 2,5 prosenttia väestöstä, poliisin vuoden 2007 tilastojen mukaan heitä oli 3,3 prosenttia kaikista rikoksista epäilyistä. Jos ulkomaalaiset turistit lasketaan mukaan, osuus nousee 5,8 prosenttiin.

Myös Brax kommentoi romanialaisten kerjäläisten tuloa Suomeen. Kerjääminen on hänen mukaansa laaja sosiaalinen ongelma, ei rikos, ja niin asiaan pitäisi myös suhtautua.

Hyvänä turvallisuussuunnittelun esimerkinä seminaarissa esiteltiin Englannin Birminghamin kaupungin kumppanuuteen perustuva ohjelma. Se keskittyy rikoksenpelkoon, prostituutioon, kotiväkivaltaan ja viharikoksiin.

Rikosoikeuden ja uskonnon suhde koetuksella

Suomen Kriminalistiyhdistys järjesti Oikeustieteen opiskelijayhdistys Pykälän kanssa toukokuussa Helsingin yliopistossa keskustelutilaisuuden aiheesta ”Rikosoikeus – uskonnon ja monikulttuurisuuden viettävänä?”.

Oikeustieteen professori **Kimmo Nuotio** alusti rikosoikeuden, uskonnon ja kulttuurin suhteesta. Hän lähti liikkeelle 1734 rikoslain uskontorikoksista ja kirkon ja valtion läheisestä suhteesta. Merkittävä käänne oli uskonnonvapauden läpilyönti 1920-luvulla. Nykyisin sääntelyssä otetaan huomioon muidenkin uskontojen kuin kristinuskon tarpeita. Keskustelun painopiste on kääntynyt jumalanpilkkapyykälien kumoamisen tarpeeseen, yksilön uskonnon harjoittamisen suojaan ja viharikosten sääntelyyn (ks. enemmän Haaste 1/2009).

– Rikosoikeuden kannalta uskonnolliset ja kulttuuriset kysymykset ovat hankalia. Kompromisseja joudutaan tekemään sen suhteen, milloin kyseessä on uskontoon tai kulttuuriin perustuva tapa ja milloin rikos. Keskustelussa on ollut esillä esimerkiksi ehtoollisviinin tarjoaminen 15-vuotiaalle, poikien ympärileikkaukset ja uskonnolliset teurastukset. Rikosoikeudessa joudutaan pohtimaan tarkkaan suojeltavia oikeushyviä, demokratian toteutumista ja rikoslain ajan tasalla pysymistä.

Oikeushistorian dosentti **Heikki Pihlajamäki** kävi lyhyesti läpi kirkon vaikutusta rikosoikeuteen keskiajalta nykypäiviin. Moderni rikosoikeus on katolisen kirkon keksintö 1100–1200-luvuilla. Rikosoikeus erottui omaksi alakseen ja luotiin tietyt piirteet, mm. yksilöön keskittyminen, syyntakeisuusoppi ja rikoksen ja synnin erottelu – synnit menivät sisäiseen tuomioistuimeen eli rippiin. Kirkon

kriminaalipolitiikka tähtäsi keskiajalla sielujen pelastamiseen. Reformaation jälkeen protestanttisissa maissa kirkko siirtyi valtion alle ja rikosoikeudesta tuli valtion politiikan vahva väline. 1800-luvulla uskonnon vaikutus rikosoikeuteen vähentyi entisestään.

Teologian tohtori, kansanedustaja **Ilkka Kantola** pohti sitä, onko kirkolla kriminaalipoliittisia näkemyksiä. Lakivaliokuntakokemuksensa pohjalta hän näki, että kirkolla voi olla relevantteja kriminaalipoliittisia näkemyksiä, sillä mm. Kirkkohallitukselta pyydetään usein lausuntoja. Kirkon näkemykset nousevat työntekijöiden kokemuksista, anteeksiannosta ja ihmisten inhimillisestä kohtelusta.

Uskonnoilla on oma kriminaalipolitiikkansa, käsitys oikeasta ja väärästä sekä hyvästä ja pahasta ja siitä mitä näitä näkemyksiä vastaan rikkoneille ihmisille tehdään. Kantola kertoi kiinnostavin esimerkein Vanhan testamentin käsityksistä rikoksesta ja rangaistuksesta sekä Uuden testamentin uudenaikaisesta ajattelutavasta.

– Viimeisessä tuomiossa ei arvioida julkiuskonnollisuutta vaan antautumista sosiaalityöhön ja sosiaaliseen kriminaalipolitiikkaan – joskaan aivan näillä sanoilla sitä ei ole ilmaistu. Varhaiskristillisyydessä sosiaalityö oli keskeistä, mutta sittemmin se jäi varjoon, kunnes valistuksen ajalla vaatimukset sosiaalityöhön ja kriminaalityöhön kasvoivat. Nykyäänkin kirkko on keskittynyt vankeinhoidon sosiaalityöhön monin tavoin.

Alustusten jälkeen keskustelu painottui monikulttuurisuuden kysymyksiin ja ihmisoikeuksiin sekä kristinuskon yhä vahvaan roolin ja muiden uskontojen vaikutusmahdollisuuksiin.

Valvonnan vaikutus riippuu nuoren sitoutumisesta

Tutkimme opinnäytetyössämme ehdolliseen rangaistukseen liittyvän valvonnan vaikutuksia. Yhteistyökumppanina oli Kriminaalihuoltolaitoksen Jyväskylän aluetoimisto. Selvitimme, mikä saa nuoret sitoutumaan valvontaan ja sen tavoitteisiin, miten valvonta on vaikuttanut nuorten elämään ja miksi osa haastatelluista on tehnyt uusia rikoksia valvonnastaan huolimatta.

Perhetaustoilla ja -muodoilla tai perhesiteiden vahvuudella ei näyttänyt olevan merkitystä rikosten teon aloittamisessa, vaan kaveripiiri oli vahvin käyttäytymistä suuntaava tekijä. Kaikilla nuorilla oli ongelmia myös alhaisen itsekontrollin kanssa, mikä oli useimmiten seurausta runsaasta päihteiden käytöstä.

SITOUTUNEILLA ELÄMÄ MUUTTUI

Nuorten valvontaan sitoutumisen taso korreloi rangaistukseen asennoitumisen kanssa. Sellaiset nuoret, jotka suhtautuivat valvontaansa vakavasti, laativat yhdessä valvojansa kanssa haasteellisia tavoitteita ja pyrkivät saavuttamaan ne. Nuoret, jotka suhtautuivat valvontaan vähättelevästi, kokivat ajoittaisen paikalle saapumisen riittäväksi sitoutuneisuudeksi. Tällaisesta näennäisestä sitoutumisesta kertoi myös nuorten tietoisuus siitä, ettei valvonnan laiminlyönnistä seuraa sanktioita. Sitoutumisen puute näkyi myös valvonnan tavoitteiden keveytenä tai täydellisenä puuttumisena.

Valvonnan vaikutukset ilmenivät kahdella eri tavalla riippuen sitoutumisen tasosta: Valvontaan aidosti sitoutuneilla nuorilla tavoitteiden saavuttaminen johti suuriinkin elämänmuutoksiin, kuten rikosten tekemisen tai päihteiden käytön lopettamiseen. Sitoutumattomat nuoret taas kokivat saaneensa valvonnasta apua lähinnä yksittäisiin asioihin, kuten velkojen kokonaissumman selvittämiseen tai

virastoasiointiin. Näiden nuorten elämässä tapahtuneet suuremmat muutokset olivat täysin valvonnasta riippumattomia.

OSA SORTUI UUSIIN RIKOKSIIN

Nuorten mukaan rikosten tekeminen on helppo ja luonnollinen ratkaisu mm. taloudellisiin ongelmiin, eivätkä he pitäneet sitä moraalisesti tuomittavana. Vastauksista näkyi myös eräänlainen itsensä ulkoistaminen rikoksen tekijän roolista. Nuorten mukaan rikoksia ”ikään kuin vain tulee”, eivätkä he kokeneet pysyvänsä vaikuttamaan itse siihen juuri lainkaan. Rikoksia uusineiden nuorten alhainen itsekontrolli näkyi vahvasti ja he saattoivat tehdä rikoksia myös ilman havaittavaa syytä tai tarvetta. Alhainen itsekontrolli ei ollut päihteiden käytöstä riippuvaista – toisin kuin rikosten teon lopettaneilla nuorilla – ja rikoksia tehtiin yhtälailla selvin päin.

Havaitsimme alhaisen itsekontrollin, kaveripiireistä nousevan negatiivisen sosiaalisen pääoman ja päihteiden käytön vaikuttavan suuresti rikollisen käyttäytymisen aloittamiseen. Asennoituminen rangaistukseen puolestaan määritteli pitkälti valvontaan sitoutumisen tasoa. Tulostemme mukaan valvonnalla on vaikutusta nuoren elämään ainoastaan, jos nuori on valvontaan aidosti sitoutunut. Uusintarikollisuuteen syyllystyneillä rikollisen käyttäytymisen syyt eivät valvonnan myötä muuttuneet eivätkä kadonneet. Avain valvonnan vaikutusten lisäämiseen voikin olla asenteen muutoksen välttämättömyyden korostaminen.

SANKTIOINTI TEHOSTAISI VALVONNAN MERKITYSTÄ TUKIMUOTONA

Katsomme, että valvonnan laiminlyönnin sanktiointia tulisi lisätä. Tämä nostaisi myös valvonnan statusta rangaistuksena. Tällä hetkellä on vireillä

hallituksen esitys ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi uudeksi lainsäädännöksi. Oikeusministeriöstä saamamme tiedon mukaan esityksessä sanktioihin velvollisuuksiaan rikkovia nuoria kohtaan kuuluvat suulliset ja kirjalliset huomautukset, poliisin suositteleva nouto valvontatapaamiseen ja valvonta-ajan pidentäminen. Esitys on oikeilla linjoilla, mutta mielestämme sanktioita voisi vieläkin tehostaa.

Ehdollisen vankeusrangaistuksen mahdollista muuttamista ehdottomaksi tulisi korostaa nuorille pelotevaikutuksen lisäämiseksi. Koska myös päihteiden ongelmakäyttö on varsin yleistä, Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöille tulisi tarjota lisää konkreettisia keinoja puuttua tähänkin ongelmaan. Esimerkiksi huumeseloujen pakollisuuden voisi sisällyttää lakiehdotuksen päihtymys-tilan toteamiskeinojen joukkoon.

Valvonnan yksi päätavoite on nuoren sosiaalisen selviytymisen tukeminen. Ehdollisesti rangaistuilla nuorilla on yleisesti monia erilaisia ongelmia useilla elämänalueilla. Valvonnan sanktiointi tehostaisi mielestämme valvonnan merkitystä myös tukimuotona, sillä näitä nuoria on vaikea saada avun piiriin vapaaehtoisesti. Opinnäytetyömme osoittaa, että yhä enemmän huomiota tulisi kiinnittää nuorten sosiaalisen selviytymisen tukemiseen ja ennalta ehkäisevän työn tärkeyteen. ■

Kirjoitus pohjautuu Rintalan ja Sutisen opinnäytetyöhön ”Kai se johonki vähä motivoi jotenki. Mut en nyt tiää miten.” Tutkimus nuorten ehdolliseen rangaistukseen liittyvän valvonnan vaikutuksista. Jyväskylän ammatti- korkeakoulu, Hyvinvointiyksikkö, sosiaalialan koulutusohjelma.

Talousrikokset etenevät rikosprosessissa hitaasti

Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksessa seurattiin talousrikosilmoituksia, joiden esitutkinta päättyi vuonna 2004. Tapauksia oli yhteensä 1 589. Syyttäjän tietojärjestelmästä poimittiin tietoja niistä syyttäjän asioista, joihin kyseiset rikosilmoitukset liittyivät. Lopuksi tuomiolauselmajärjestelmästä kerättiin tietoja tapauksiin liittyvistä alioikeuksien ratkaisuisista vuosilta 2004–2006.

Tutkimuksen mukaan talousrikosten keskimääräiset käsittelyajat rikosprosessissa ovat huomattavan pitkiä. Tutkituissa tapauksissa esitutkinta oli prosessin pisin vaihe ja se kesti keskimäärin vuoden ja neljä kuukautta (473 vrk). Poliisin tilastojen perusteella esitutkinnan pituudet ovat kuitenkin olleet vuoden 2004 jälkeen laskussa. Myös rikoksen tekoajankohdan ja rikoksen ilmoittamisajankohdan välinen viive oli pitkä (343 vrk). Syyteharkinta kesti keskimäärin seitsemän

kuukautta (219 vrk) ja käräjäoikeuden käsittely puolestaan keskimäärin reilun puoli vuotta (198 vrk). Lisäksi yksittäisten tapausten välinen vaihtelu oli suurta. Pisimmillään esimerkiksi käräjäoikeuden käsittely kesti 1 104 vuorokautta ja lyhimmillään 12 vuorokautta.

Talousrikosten käsittelyn hitaus johtuu osittain siitä, että tapaukset ovat yleensä laajoja. Mitä enemmän rikosnimikkeitä juttukokonaisuuteen liittyi, sitä pidempi keskimääräinen käsittelyaika oli. Tutkimuksen tapaukset vaihtelivat laajuudeltaan paljon, ja siksi käsittelyajoissa oli suuria eroja.

Tutkimuksen mukaan talousrikoksista tuomitaan suhteellisen harvoin ehdotonta vankeutta. Tyypillisin rangaistus tutkimuksessa tarkastelluissa tapauksissa oli joko ehdollinen vankeus tai sakko. Rangaistuksista noin puolet (51 %) oli ehdollista vankeutta ja sakkorangaistuk-

sia oli reilu neljännes (28 %). Silloin kun talousrikoksesta oli tuomittu ehdotonta vankeutta, rangaistuksen keskipituus oli tutkimuksen aineistossa 18 kuukautta. Ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus puolestaan oli seitsemän kuukautta.

Poliisin, syyttäjän ja käräjäoikeuksien tietojen kerääminen ja yhdistäminen on tutkimuksen mukaan haasteellista. Juttukokonaisuudet voivat poiketa toisistaan rikosprosessin eri vaiheissa eivätkä nykyiset tietojärjestelmät anna välineitä talousrikosten seuraamiseen yksittäisten rikosten ja syytekohtien tasolla. Tutkijoiden mukaan talousrikoskäsitteen käyttöönotto syyttäjien ja käräjäoikeuksien tietojärjestelmissä antaisi tarpeellista lisätietoa talousrikoksista rikosprosessissa.

Terhi Hakamo, Kirsi Jauhiainen, Anne Alvesalo ja Erja Virta: Talousrikokset rikosprosessissa. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 33/2009.

Maksukorttirikollisuuden riskejä voidaan pienentää

Kansallinen yritysturvallisuutta edistävä yhteistyöryhmä suosittaa, että kaikkein haavoittuvimpien maksuteknikoiden käytöstä luovuttaisiin mahdollisimman nopeasti. Erytystä huomiota olisi kiinnitettävä sähköisten kassajärjestelmien korttitietojen suojaamiseen.

Yhteistyöryhmän mukaan maksukorttirikosten torjunnassa tarvitaan päivittäistä yhteistyötä finanssialan, kaupan ja eri maiden poliisiviranomaisten kesken. Tiedonvaihdoista olisi huolehdittava myös paikallisesti ja tutkintavastuu tulisi määrittellä selkeästi. Nykyisissä, entistä suuremmissa poliisipiireissä mahdollisuus erikoistumiseen on aiempaa parempi.

Ehdotukset pohjautuvat Keskusrikospoliisin kokoamaan yrityksiin kohdistuvia

rikoksia koskevaan tilannekuvaan. Sen mukaan suomalaisen suurin riski joutua maksukorttirikoksen uhriksi on hänen maksaessaan ostoksia matkoilla vanhaa tekniikkaa käyttävissä maissa tai internetissä. Tietoja on Suomessa kaapattu myös asentamalla kopiointilaitte pankkiautomaattiin tai miehittämättömien huoltoasemien maksuautomaattiin. Helpoimmin kopioitavissa ovat vanhat magneettijuovakortit. Siirtymällä nopeasti sirumaksupäätteisiin voidaan rikosuhkia vähentää. Myös uusilla mobiililaitteilla maksaminen voi olla riskialtista, mutta riskiä voi pienentää siirtymällä turvallisempaan tekniikkaan.

Yritysten tietopääoma on usein heikosti suojattu verkon kautta toteutetta-

valta yritysvakoilulta. Yritysten tulisi tarkastaa säännöllisesti tietojärjestelmänsä ja tiedonkäsittelynsä haavoittuvuudet. Yleisölle suunnatut palvelut tulisi erottaa selvästi yrityksen muusta toiminnasta ja ylikuormitustilanteisiin tulisi varautua entistä paremmin. Yhteistyöryhmä muistuttaa, että tietoverkkoihin kohdistuvat uhat voivat tulla myös yrityksen sisältä.

Esitutkintaviranomaisten tiedonsaantioikeuksien laajentaminen on ollut selvitetävänä esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnassa. Myös yksityisen turvallisuuspalvelun lupahallinnon riskeihin tulisi yhteistyöryhmän mukaan kiinnittää huomiota.

Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tilannekuva on saatavilla mm. rikoksantorjuntaneuvoston verkkosivuilta www.rikoksantorjunta.fi.

Poliisitutkimuksen seminaarin aiheina etiikka ja sovittelu

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta järjesti toukokuussa tämänvuotisen poliisitutkimuksen seminaarin. Aamupäivällä aiheena oli poliisin ja esitutinnan etiikka ja iltapäivällä sovittelu.

Entinen poliisipäällikkö ja YK:n korruptioasiantuntija **Maximilian Edelbacher** Itävallasta pohti sitä, onko poliisin eettisen käyttäytymisen varmistaminen ainoastaan poliisijohdon tehtävä. Näin ei tietenkään ole, mutta johtamisella on erittäin suuri merkitys. Hän arvioi mm. oman toimistonsa korruptiotapausten perusteella poliisin etiikan olevan muuttamassa huonompaan suuntaan.

– Visio on varmaan se, että poliisi toimii ehdottoman moraalisella tavalla riippumatta muista ihmisistä. Realiteetti lienee se, että toimimme moraalisesti oikein tietyin ehdoin, esimerkiksi silloin kun meitä valvotaan. Huono tilanne sen sijaan on, jos sääntöjen rikkominen ja oman edun tavoittelu on hiljaisesti hyväksyttyä.

Hänen mukaansa löytyy seitsemän keinoa taistella julkisen hallinnon korruptiota vastaan: työskentely yleisön kanssa, läpinäkyvyys, vahva johtajuus, eettinen koulutus, organisaatiomalli, työntekijöi-

den itsesäätely ja käyttäytymisohjeet. Näille neuvoille hän uskoi olevan käyttöä Suomessakin huolimatta hyvistä sijoituksista korruptiotilastoissa.

Oikeustieteen tohtori **Mikko Vuorenpää** korosti syyttäjien ja poliisin yhteistyön parantavan paitsi rikosprosessin nopeutta myös esitutinnan etiikkaa ja objektiivisuutta. Hän uskoi, että uudistettavana olevaan esitutkintalakiin tulee yhteistyöhön enemmän velvoittava pykälä.

– Esitutkintayhteistyön avulla syyttäjä pystyy hyödyntämään oikeudellista asiantuntemustaan ja siten ohjaamaan esitutkintaa rikosoikeudellisesti relevanttiin ja samalla myös syyteharkintaa ohjaavaan suuntaan. Esitutkinnassa on selvitettävä yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan puhuvat seikat. Syyttäjän osallistumisen voi ajatella takaavan paremmin esitutkinnan objektiivisuuden.

SOVITTELU JA POLIISI

Varsinais-Suomen poliisipäällikkö **Tapio Huttunen** toivoi keskustelua siitä, miksi juttumääriin nähden sovittelualoitteita tehdään vähän. Käytännössä yli 90 %

aloitteista tekee poliisi tai syyttäjä. Hänenä on toivottavaakin, että sovittelualoitteet painottuvat poliisiin, jotta asian selvittelyyn päästään ajoissa.

– Sovittelu pitäisi nähdä merkittävänä osana nopeutetun rikosprosessin kokonaisuutta, jolla pyritään saamaan orastavat rikoskierteet poikki. Sovittelu on jossain mielessä jäänyt vielä hieman irralliseksi muusta viranomaisyhteistyöstä. Lisäksi juttujen ohjaaminen sovitteluun riippuu liian usein yksittäisten virkamiesten omista asenteista ja aktiivisuudesta. Sovittelutoiminta tulisi useammin aloittaa rinnakkain rikostutkinnan kanssa, jolloin rikosprosessia voidaan nopeuttaa.

Hän näki tarpeelliseksi lisätä tietoutta sovittelusta poliisikoulutuksessa, tiedottaa siitä enemmän, kehittää ja tiivistää rikosprosessia ja etsiä ennakkoluulottomammin potentiaalisia sovittelutapauksia.

Sovittelufoorumin puheenjohtaja **Teuri Brunila** ehdotti seminaarissa, että myös poliisimies voisi toimia sovittelijana. Englannissa siitä on saatu hyviä kokemuksia, vaikka tiettyjä ongelmia siihen liittyy. Poliisimiehen toiminta sovittelijana säästää aikaa ja luo edellytyksiä järkevämmille työskentelytavoille.

Valvottu koevapaus lisääntynyt huomattavasti

Toukokuun alussa valvotussa koevapaudessa oli kaikkiaan 89 vankia, kun vastaava määrä viime vuonna oli 53. Tavoitteena on, että tänä vuonna koevapaudessa olisi päivittäin 100 vankia, millä voidaan sekä helpottaa vankilasta vapautuvien yhteiskuntaan sijoittumista että vähentää vankiloiden ahtautta. Valtaosa siirtyy koevapauteen avolaitoksesta, jolloin heidän menestymisestään vapaammassa olosuhteissa on jo kokemusta.

Rikosseuraamusviraston vankilukuilmoituksen mukaan toukokuussa Suomen vankiloiden kokonaisvankiluku oli 3589 (v. 2008 3531). Naisia kaikista vangeista oli vajaat seitsemän prosenttia eli 241. Naisvankien määrä on pysynyt tällä tasolla vuodesta 2005 lähtien kun sitä ennen se on kohonnut 1990-luvulta lähtien. Vielä 10 vuotta sitten naisvankeja oli noin puolet vähemmän. Naisvankeja sijoitetaan koevapauteen

suhteellisesti useammin kuin miehiä.

Alle 21-vuotiaita vankeja oli toukokuun alussa 102 ja yli 65-vuotiaita 30. Suljetuissa vankiloissa vankeja oli 2628 ja avolaitoksissa 961. Elinkautista vankeusrangaistusta suoritti 152 vankia. Ulkomaalaisia vankeja oli nyt 356, kun vastaava luku viime vuonna oli 333. Eniten vankeja oli Helsingin vankilassa Sörkassa ja Turun uudessa vankilassa Saramäessä.

Kirjoittaja on oikeushistorian dosentti.

Eneberg ja ”Musta kirja”

Keisari Nikolai II:n antama Helmikuun manifesti 1899 tuli suomalaisille yllätyksenä. Alkuhapparoimisen ja usean äänestyksen jälkeen senaatissa tapahtui jako perustuslaillisiin ja myöntöväisyyksinlinjan kannattajiin. Syntyntä tilannetta kutsuttiin routavuosisi. Senaatti teki asiasta alistuksen, mutta keisari jätti sen huomiotta.

Seuraavana tuli senaatissa 1900 esille venäjän kielen käyttämistä koskevan kielimanifestin julkaisemiskysymys. Julkaisukysymyksen seurauksena 12 senaattoria pyysi ja sai eron. Vaikka eronpyynnöt pantiin Pietarissa pahaksi, kaikki eronneet saivat kuitenkin eläkkeen. On ilmeistä, että suomalaisen senaatin asema oli todella uhattuna ja että ministerivaltionsihteri **V.K. von Plehwe** jopa uhkasi Suomea Puolan kohtalolla mutta lopulta pelasti senaatin. Ainoa säädös, jossa helmikuun manifestia sovellettiin, oli vuoden 1901 asevelvollisuuslaki.

Tilanteen vaatimassa taktikoinnissa, jossa käytettiin myös kenraalikuvernööri **N.I. Bobrikoffin** ja ministerivaltionsihteri von Plehwen välistä kilpailuasetelmaa, **Waldemar Eneberg** oli kiistaton mestari. Myöntöväisyyksinlinjan miehet taktikoivat myös keskenään. Perustuslailliset ja varsinkin radikaaliperustuslailliset toimivat maanalaisessa salaseurassa, joka käytti nimeä ”Kagaali.” Museovirastossa on 1903 otettu valokuva Träskändan kartanon portailla seisovista Kagaalin johtomiehistä, joista tunnetuin on **P.E. Svinhufvud**.

Lontoossa 1902 julkaistussa ruotsinkielisessä ”Svarta Bokenissa” (Mustassa kirjassa), jonka suomeksi käännetty nime on ”Tuhotyölaitoksen hantlankarit. Poliittinen mustakirja suomalaisille kansalaisille”. Mustan kirjan laatijoista ei ole tietoa, joten kysymyksessä oli salainen provokaatio. Mustassa kirjassa on julkaistu 12 henkilöartikkelia.

Ensimmäisenä kirjassa Waldemar Eneberg leimattiin pahimmaksi myöntöväisyyksimieheksi. Eneberg ei kuitenkaan ollut ensimmäisellä sijalla sen takia, että hän olisi ollut ”onnenonkija”, vaan syynä on selvästikin se, että Eneberg oli ”liian taitava” senaatin puolustajana, mikä selvästikin jurppi kagaalilaisia.

Mustan kirjan kuvitus on perin lapselista, niin kuin tekstinkin. Kirjan etusivuilla on kaksi pääkalloa. Kaikkien 12 jutun etusivun ylälaidassa on köysi. Loppuvinjettinä on kahdeksassa tapauksessa hirttonuora, kolmessa ruoska, joiden kera on kaksi pilakuvaa, sekä kaksi paljasta pilakuvaa. Kahdestatoista ”mustakirjalaisesta” seitsemän kuului ylimpiin senaatin virkamiehiin ja pappismiehiin. Näitä olivat neljä senaattoria, yksi arkkipiispa, yksi piispa ja yksi prokuraattori.

Waldemar Eneberg oli puoluekanaltaan vanhasuomalainen ja porvarisäädyn edustaja kolmilla valtiopäivillä. Kun routavuosisien myötä tapahtui jako ”perustuslaillisiin” ja ”myöntöväisyyden kannattajiin”. Eneberg asettui jälkimmäisille kannalle ja nousi senaatin

suvereeniksi mielipidejohtajaksi.

Hyvä esimerkki Enebergin saavutuksista on lainvalmistelukunnan pelastaminen 1902. Lainvalmistelukunta oli 1884 perustettu pysyvä komitea, joka vuodesta 1884 oli jaettu kahteen osastoon. Bobrikoff halusi 1892 lakkauttaa koko lainvalmistelukunnan, mutta von Plehve onnistui säilyttämään I osaston.

Eneberg oli pyrkinyt routavuosisien alkaessa auttamaan vaikeuksiin joutuneita – tai hankkiutuneita – perustuslaillisia. Esimerkiksi hänen ehdotuksestaan nimitettiin senaatista 1900 eronnut **August Nybergh** lainvalmistelukunnan vanhemmaksi jäseneksi, mutta Bobrikov ei onnistunut hämäämään Enebergia, ja Nybergh joutui eroamaan jo kuukauden kuluttua.

Eneberg myös suosi ”perustuslaillista protokollasihteriä” **K.J. Ståhlbergia**. Ståhlberg sai erinäisissä asioissa Enebergin kiitokset, mutta lopulta Ståhlberg onnistui eräässä sinänsä vähäisessä asevelvollisuuslakiin liittyvässä asiassa ehdoin tahdoin hankkimaan itselleen virasta erottamisen.

Eneberg onnistui torjumaan myös muita pahimpia venäläistämispyrkimyksiä, kuten vaatimukset sotaväen majoittamisesta maalaiskyliin ja Suomen rahan hävittämisestä. Tultuaan 1903 aateloiduksi Eneberg otti ”katajaan” viittaavan tunnuslauseen ”taipuu eikä taitu”. ■

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus-alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
  - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikosentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki